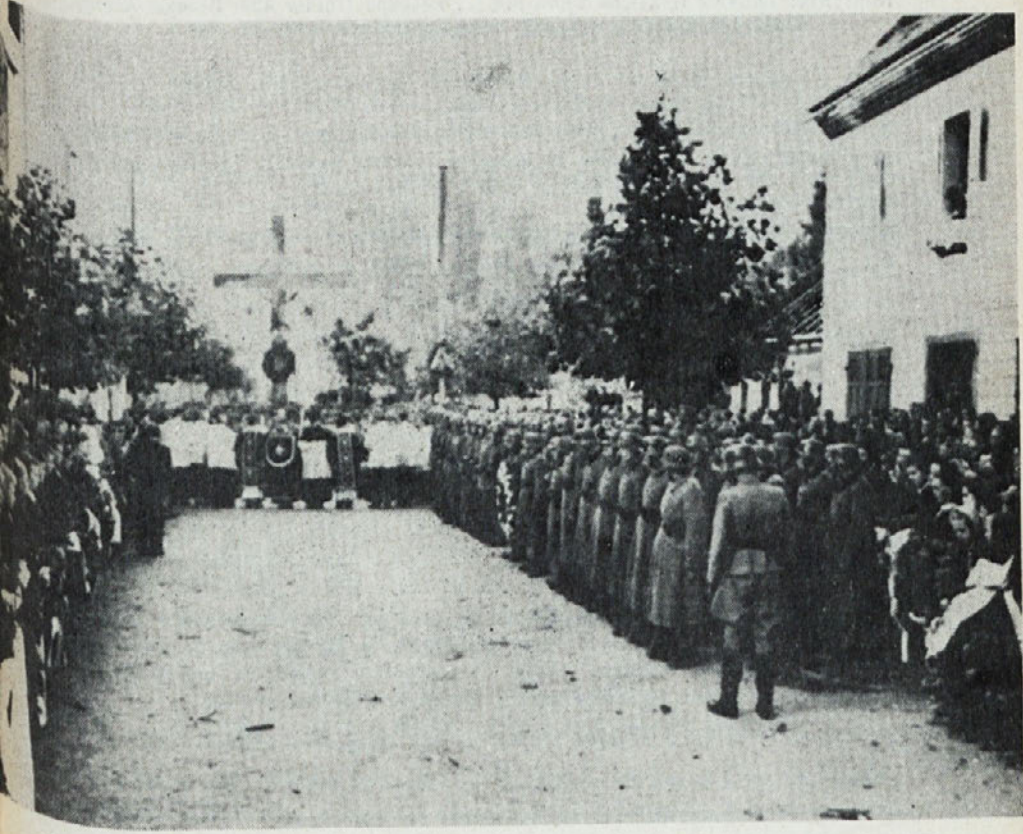

Taboꝛ

1945 - PADLI ZA BOGA, NAROD, DOMOVINO - 1985

1985

EL FORTIN

7-8

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov ● TABOR je last in vestnik Tabora SPB ● Mnenje Tabora SPB predstavljajo članki, ki so podpisani od glavnega odbora ● Izdaja ga konzorcij. Predsednik: inž. Anton Matičič ● Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila: za lastništvo Lic. Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TABOR is the voice of the Confederation of the United Slovene Anticommunists.

TABOR es el órgano de la Confederación de los Anticomunistas Eslovenos Unidos ● Director: Ing. Antonio Matičič, Ramón L. Falcón 4158, Bs. Aires, Argentina.

Imprenta: Talleres Gráficos Vilko S.R.L., Estados Unidos 425, Buenos Aires, Argentina, T. E. 362-7215

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 246.391.

NAROČNINA: \$a 1.500.-, Južna Amerika 10 dolarjev, Evropa-Avstralija: 12 dolarjev, ZDA in Kanada 12 dolarjev (zračno paketi). Letalska naročnina za vse države 15 dolarjev.

Naročila, reklamacije, nakazila, dopise in ostalo pošto pošiljajte na naslov: Inž. Anton Matičič — Río Colorado 1806 — (1686) Hurlingham — Bs. As. — Argentina.

NAŠA NASLOVNA SLIKA

Naša naslovna slika je danes že resnični zgodovinski simbol. Kaže prizor ob zadušnici za izkopane mučence iz množičnih jam Jelendola in Mozlja, kjer so stalinistični komunisti že jeseni 1943. leta z junaškimi branilci Grčaric in Turjaka uprizorili generalko za pokol vse domobranske vojske leta 1945. Častna četa domobrancev je takrat na Hrvači, kjer je hvaležen slovenski narod te mučence položil v posvečeno zemljo, že prisostvovala zadušnici za svoje lastno mučeništvo bojevnikov za

BOGA — NAROD — DOMOVINO

PORAVNAJTE NAROČNINO!

Svobodni sveta,
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!

Julio-Agosto 1985

BUENOS AIRES

Julij-Avgust 1985

Los eternos ideales de la humanidad

DIOS ha creado al hombre por amor. Todo en el mundo es subordinado al hombre. Pero es imprescindible que el hombre se subordine a Dios.

Pero el hombre Lo ha abandonado, ha aceptado a todas las cosas pasajeras y a El, al Eterno, lo ha olvidado y en el mejor de los casos dejado de lado. El hombre ha preferido lo creado, pero al Creador no quiere conocer.

El PUEBLO cae en la peor desgracia cuando pierde las bases espirituales de la vida. A ésta le siguen todas las demás pérdidas. Un pueblo pierde así su salud, pierde su libertad, pierde sus riquezas, pierde su orgullo. Un pueblo así, deambulará a través de la vida y otros pueblos lo esquivarán y le negarán su amistad.

La PATRIA no tiene escrita su ley en ninguna parte. No es necesario. Solamente se escriben las cosas que se pueden olvidar. Pero la naturaleza de la cosa misma, lo que de ella no se puede separar sin alterarla, esta no necesita estar escrita. En las leyes ni se prevén castigos para las contravenciones contra la ley de la patria — esto está contenido en los mismos fundamentos de la Patria.

Acordemonos hoy y siempre que nuestros héroes-mártires han luchado por estos eternos ideales de la humanidad:

DIOS — PUEBLO — PATRIA!

Ellos han luchado para que el hombre retorne a DIOS!

Ellos han luchado para que el PUEBLO retenga sus valores espirituales!

Ellos han luchado para que la patria vuelva ser PATRIA!

JANKO ŠTERBENC

**Domobranec 18. tehnične čete,
vrnjen na Podrožci 31. 5. 1945. —
skočil iz drvečega vlaka proti Kočevju**

V tem velikem letu narodove tragedije sva obujala spomine iz tiste naše težke dobe.

Janko, kdaj si bil rojen in kje je bil tvoj dom v Sloveniji?

Rojen sem bil 7. junija 1916 na Senečem vrhu v Beli krajini.

Živeč na terenu, ki je bil ugoden za komunistično gverilo zaradi oddaljenosti od večjih centrov, kako, da te niso zvabili v partizane?

Teren je bil pač pripraven, toda dobra in mehka belokranjska duša ni bila dovzetna za komunistična ropanja

in morije. Vsa nasilna organizacija in ustrahovanje je bilo v rokah pritepencev v naše vasi; ob sodelovanju z nekaj domačih delomrznežev.

Ali mi moreš v kratkem podati razvoj dogodkov pri vas.

Ob koncu aprila, posebno pa v začetku maja 1942 so se pojavile govorice, da so četniki v Rogu, da prekopujejo ceste, žagajo drevesa in telefonske drogove.

Ko sem se nekega dne vračal od tete iz vasi Mavrlen, me je v gozdu na poti domov ustavil nek oborožen moški. Prepričan sem bil, da je srbski četnik, do katerih pa nisem bil ravno simpatizer. Ko me je vprašal, kdo sem, mi je kar samo prišlo na jezik, da sem mu odvrnil: „Nisem vaš!“

Oboroženi je stopil za drevo, pripravil puško za strel in mi zaukazal: „Potuj!“

Ti je postalo vroče?

I, seveda! Nisem si predstavljal tako oblastnih četnikov. Hotel sem mu reči, da ne soglašam s takim nesmiselnim izzivanjem okupatorja, ki je v dvojno škodo nam. Počasi sem se oddaljeval in čakal, kdaj bom začutil med rebri...

Pa ni streljal?

Ne! Menda me je hotel le ostrašiti.

In potem?

Čez nekaj dni pa so sklicali sestanek v vasi Jelševnik. Šlo nas je več

fantov, da vidimo za kaj gre. Tam je govoril neki človek, ki ga nihče ni poznal. Poveličeval je bratsko Sovjetsko zvezo, govoril o enakosti, o pravici ter nazadnje dejal, da moramo postaviti vaškega komandanta in komisarja.

Za komandanta smo glasovali ter izvolili bivšega orožnika. Ta se je na vse načine izgovarjal, da ne more, ker ima bolno ženo — zdi se mi, da jih je spoznal, kaj pripravljajo — nakar se je eden izmed navzočih kar sam ponudil. Bil je Janez Pezdirc. Organizatorji so ga potrдили.

Za komisarja pa so dooločili mojega soseda, akademiška Franca Verderberja.

Organizatorji so se z novo „komando“ odmaknili, mi pa smo se razšli. Si tedaj še mislil, da so četniki?

Ne, vendar vse je bilo tako čudno skrivnostno, odurno, sovražno... Nihče ni ničesar vprašal, pa nismo nič razumeli — ali pa vse...

V čem je bila „nova oblast“?

Določila je stražo v vaseh. Naša vas je imela dva stražarska mesta.

Kaj ste stražili?

Če bi se približali Italijani, bi bilo treba javiti z gasilsko trobento.

Da bi se vaščani hitro zbrali in postavili proti njim?

Za vaščane se ni nihče brigal. Znač trombe bi bil glavni „komandi“ na Mavrlenu, da bi se lahko pravočasno potegnila v gozd.

Torej ste bili „mrtva straža“?

Ne, imenovali so nas „vaška zaščita“.

Kako?

Ščitili smo vas, se pravi njeno neposredno vrhovno poveljstvo, da je lahko iz varnega zavetja počenjalo z vaščani, kar se jim je zljubilo!!

Odgovornost straže je bila stroga. Stražili smo po štiri ure. Če bi koga določeno uro ne bilo na stražarskem mestu, bi bil kaznovan s smrtjo. Fantje so se tega zavedali. Ker pa smo včasih kaj vprašali, kar ne bi smeli, ali protestirali proti privilegirancem, smo nekateri postajali vse bolj sumljivi. Kadar smo bili prosti straže, smo menjavali prenočišče, ker jim nismo zaupali.

Pa se ni dalo, da bi se umaknil?

Kam pa naj bi šli? Saj sta bila samo dva mesta na izbiro za slovenske fante: V hribe h komunistom ali v okupatorjevo internacijo.

Vam ni bilo znano, da se je v Gorjancih tedaj že nahajala oborožena skupina nacionalistov ali „belih partizanov“, kot so jih nazivali ljudje.

Tega pri nas ni vedel nihče. Bili smo prepuščeni samemu sebi in našim sovražnikom.

Neke noči, sredi junija, ko sem spal na kozolcu, me v zgodnji jutranji uri zbudi nek čuden ropot, priganjanje in kletev pijane drhali skozi vas. Ko sem se nagnil do špranje, zagledam velik voz, naložen s posteljino, kuhinjsko posodo, zaboji. Presenečen sem zija: „Kaj pa je to?!“ Sledil mu je drugi voz. Za njim je stopal privezan neki duhovnik. Za njim pa še eden; vendar je ta šel prosto. Za njima je šla gruča pijanih partizanov.

Ugibal sem, od kod bi bila gospoda. Edino v Dragatušu ni Italijanov,

da so si mogli zaščitniki in „osvobodilna vojska“ privoščiti ta divji teater. Čez dan sem izvedel, da so res odpeljali iz Dragatuša župnika Omahna in njegovega kaplana, župnišče pa izropali. Ljudje so bili nervozni ob takem početju ter ugibali vse mogoče; vendar na najhujše ni mislil nihče.

Kam so odvedli duhovnika?

Nihče ni vedel pravega odgovora. Čez nekaj dni pa so spet sklicali sestanek na Mavrlenu. Bil je tam tudi komisar naše vasi Franc Verderber. Po sestanku mi je zaupal: „Župnika so usmrtili, kaplana pa, pravijo, da bodo izpustili čez 14 dni.“ Dodal je: „Ko sem to slišal, sem skočil, udaril po mizi in jim zabrusil: ‚Če je tako, smo pa slabši, kot Italijani; s takimi se jaz ne bom družil!‘ in odšel iz gostilne.“ Dodal mi je še: „Janko, sedaj sem pa jaz na vrsti.“

Kot povsod. Prva etapa OF je ljudi ohromila v strahu z grožnjo izdajalcev ter krvavo potrjevala z mučenjem in „kaznijo“ strašne smrti nad posamezniki.

Tako je — in celo skupin: Pri rudniku Kamižarica je bila tedaj mala ciganska vas. Partizani so jo obkolili. Nekaj mlajših je pobegnilo, ostale in pa starejše so pobrali in jih privedli na Mavrlen ter zaprli v Jelenovo zidanico. Vseh je bilo 65. Čez nekaj dni so jih odvedli v smeri proti Koprivniku, kamor pa niso prišli. Ljudje so skleпали, da so vse pobili; posebno še, ker se je ponašal „Črnogorec“ — neki fant iz vasi —, da jih je on, ne pobil — poklal tako, da jim je prerezal grla. Trdil je, da so moški skopali jame. Ko so delo opravili, so se odmaknili. Potem je klical po enega in vsakemu pred jamo prerezal grlo.

Jože Štavidihar, ki je tam blizu kosil travo s svojim pomočnikom, je izjavil: „Verjetno, da jih je Črnogorec poklal, kajti bila sva ves dan na košnji, pa nisva čula nobenega strela.“

OF se je hotela znebiti vseh, kateri so ji bili nezaupni, ali za katere je vedela, da se ne dajo oslepiti ali ustrahovati, da bi zločine imenovali „osvobodilno fronto“.

Nekako ob koncu julija sem se zadržal pred Jelenovo gostilno. Nedaleč od mene je stala skupina moških z vaškim učiteljem Bregarjem — znanim komunistom. Med njimi so imeli dimnikarja Klemenca iz Črnomlja. Učitelj Bregar je glasno zahteval in silil v dimnikarja: „Ti, Klemenc, ti moraš javno izjaviti, da ti ni žal, da smo ti ubili tvojo ženo!“ Nisem razložil, kaj je ta tiho zamrmral. Nato me je učitelj opazil in se zadrhl vame: „Kaj pa ti poslušáš? Potuj!“ (Izgini!)

OF je prekašala okupatorja v tiraniji. Sama sebi je ustvarjala vedno večji odpor nezaščitenega ljudstva.

Imeli so se za neomejene gospodarje nad okupiranim narodom. Nekega večera, proti koncu oktobra, sem šel v zidanico po pijačo za naslednji dan. Kar zaslišim, da se bliža gruča moških med vpitjem in preklinjanjem. Zahtevali so pijačo. Posebno glasen je bil komandant naše vasi Pezdire ter grozil, da bo dal požgati „gotove“ hiše in pobiti ljudi, ker so vsi izdajalci. Često se je ozrl name. Med njimi je bil tudi komandant Mavrlena, ki mi je dejal,

da bi mi rad nekaj zaupal. Ker sem videl, da bi bil rad z menoj na samem, sem ga povabil v drug prostor, rekoč, da bo poizkusil najboljše vino, katero je za prodajo. Ko sva bila sama, mi je dejal: „Janko, veš kaj je, ti si obsojen na smrt!“ Prebledel sem.

„Vendar pa se sodba ne more izvršiti, dokler jaz ne podpišem. Pazi se, Janko, to se lahko vedno zgodi.“

Usedel sem se na hlod. Nisem našel besede ne začudenja, ne strahu. Pili so dolgo v noč in jaz sem jim moral streči — naše vino — tem pijanim „osvoboditeljem“ delovnega ljudstva!

Tisto noč gotovo nisi spal.

Ne tisto, ne pozneje. Vendar sem temu fantu zaupal, da bi me obvestil, predno bi podpisal. Bila sva si prijatelja še iz vojaških let.

In ti si vztrajal „na položaju“?

Sem moral. Delo na veliki, osamljeni kmetiji je terjalo rok. Čez zimo se je vse nekako ohladilo. V začetku marca 1943 pa so oklicali mobilizacijo vseh fantov. Bil sem ravno doma na Senečem vrhu. Zgonili so nas v sredo vasi, nato nas odvedli proti Vinici. Med potjo pa se je približal stražarju vaški zaščitnik, pokazal name in dejal: „Na tega še posebno pazi!“ To sem čutil, kot zadnje opozorilo. Čez čas je kolona zavila do vasi Podlog. Tam je bila žaga in na žagi panj, pripravljen za rez. Ko sem opazil, da je prednji stražar že zavil in da zadnjega še ni bilo, sem skočil za panj in se vlegel. Ko je kolona odšla, sem zlezal iz skrivališča in krenil v smeri proti Črnomlju, kjer sem poiskal delo, da bi se preživel. Konec marca so partizani izropali našo domačijo na Mavrlenu. Živino, žito, vino, sploh vse, kar se je dalo odnesti in odpeljati. Teto Antonijo so odpeljali na Trate in jo tam po pretepanju in zasramovanju ustrelili ter le površno zagrebli na njivi. Ker pa ni bila smrtno zadeta, se je osvestila in izkopala. Ko jo je ugledal sosedov fant, jo je dokončno usmrtil, da bi se polastil posestva.

Ko sem zvedel za to težko novico, sem stopil v Legijo v Črnomlju. Ob 8. sept. 1943 nismo dobili nikakih navodil. Razšli smo se v gozdove. Ko smo dobili zveze s Kočevjem, so me premestili v Ljubljano v tehnično četo. Tak sem bil dodeljen v Vel. Lašče na žel. postajo.

Petega maja 1945 smo odstopali proti Ljubljani ter zasedli položaje pri Črni vasi. Od tam smo krenili proti Šmarni gori in nato v smeri Ljubelja. Onstran predora smo zasedli položaje levo nad cesto.

Kdaj si bil vrnjen?

Z zadnjim transportom prvega polka 31. 5. 45. Takrat se je že govorilo, kam vozijo domobranci, pa se ni dalo verjeti. Močnejše kot to, pa je bila zavest pravilnosti in upravičenosti naše borbe, in ni nas bilo strah pomeriti se s partizani tudi v tem. Poznali smo partizane, ne vodstva komunistične partije; — saj je vendar konec sovražnosti!

Fantje so bili neodločni. Ko so me vprašali, kaj nameravam, sem jim dejal, da grem. Pripravljen pa bom; če bo kaj izrednega, bom skušal odskočiti iz transporta.

V Pliberku so nas nagnetli v živinske vagonce.

Kako so vas sprejeli partizani?

V Pliberku na postaji nas niso sprejeli partizani, temveč so nas Angleži ukrkali na vlak.

Torej so bili partizani poskriti.

Verjetno. Ker, ko smo bili že zaprti, sem pogledal skozi lino vagona ter zagledal na stroju strojevodjo s partizansko čepico. Povedal sem fantom. Toda upanje še ni umrlo — — Palmanova!

Ko je vlak potegnil, smo čakali ali bo šlo naravnost, ali bo krenil na levo proti Podrožici.

Vlak je krenil na levo —.

Tedaj sem se pripravil. Toda fantje so me začeli prigovarjati, češ: „Skozi vse borbe smo bili skupaj; kamor gremo, pojdimo vsi, naj pride kar hoče.“ Tako sem ostal v vagonu. Sila prijateljstva je bila močnejša, kot želja do življenja!

Onstran predora je vlak ustavil. Odprli so vagone ter nam pobirali ure, prstane, denar... Potem je vlak nadaljeval do Radovljice. Tam so nas nastanili v neke barake. Morali smo se sleči, češ, da nam bodo prekuhali vso obleko, ker smo sedaj mi ušivi. Čez čas so nam vrnili mokre cunje, katere smo morali obleči. Tako smo bili do nedelje 3. junija, ko so nas postrojili in smo morali odkorakati, s harmoniko na čelu do vlaka, ki je stal na progi pred Medvodami.

Kaj so počenjali z vami?

Do tedaj nas niso topli, niti ne kaj več zasramovali. Bili so povečini srbski partizani, mobiliziranci, ki so nas celo grajali, zakaj nismo ušli. Vlak je odpeljal do št. Vida, postaje, od koder smo krenili proti zavodom. Ker je bila že tema, so partizani z baterijami hodili ob vrstah ter iskali poznanih. V zavodu so nam razdelili vprašalne pole s podatki: Ime, priimek, kraj — datum rojstva; če si bil v vaški straži, od kdaj pri domobrancih. Pod temi vprašanji pa je bilo polovico praznega prostora. Spodaj pa se je moral vsakdo podpisati.

In na prazni prostor so oni pripisali obsodbo!

To je bila zgolj formalnost. Obsodba je bila za vse enaka, le z razliko števila in načina udarcev pred rafalom.

Nekega večera po teh polah pa so začeli klicati na hodnik (toda ne po spisku!). Vsak je moral hitro izprazniti nahrbtnik; med brcami, udarci in zmerjanjem. To je trajalo vso noč; tako da so se že partizani utrudili. Imel sem srečo, da sem prišel na vrsto že med zadnjimi. Posamezne pa so še vedno vseeno klicali v drugo sobo in jih živinsko bili in hodili po njih. Teh nismo videli več.

Potem je prišel med nas komandant št. Vida Stančko Rajčič z nekaj partizani ter začel razburjeno vpiti: „Treba je rezat, rezat!“ Mislil je na paranje robov pri obleki, da ne bi kdo kaj še vrednega odnesel, da bi on ne pograbil. Partizani so nas začeli nervozno preiskavati.

Tedaj ste zaslutili, kam vodi vaša pot?

Takrat pač; vendar tako težko je bilo verjeti. Saj ni mogoče pobiti vseh bataljonov!

Do kdaj ste bili v zavodu?

V sredo 6. junija nismo dobili več hrane. Nagnali so nas proti železniški progi, kjer je že čakal tovorni vlak. Pred menoj v vrsti je bil oče z nekako 5-6 let starim sinom. Vseskozi ga je čuval pred jezo in udarci. Pred vagonom je partizan pograbil otroka, češ da ga pusti. Oče ga je privil k sebi. Vojak je zamahnil z bičem preko očetove glave, strgal otroka, očeta — vsega okrvavljenega — pa pahnil proti vagonu.

Ko so nas z udarci nagnali v vagone, je vlak potegnil. Šli smo skozi Ljubljano. Do tam je bilo še upanje, da nas morda peljejo v Rusijo na delo; pa je vlak krenil po dolenjski progi. Dejal sem fantom: „V dolenjsko klavnico gremo!“ Nihče ni rekel besede; kot da je ugasnilo življenje.

Pri mestni klavnici ob Gruberjevem kanalu je bil porušen železniški most. Morali smo poskakati zopet iz vagonov ter teči skozi dolg špalir nahujskane drhali, ki je pljuvala v nas, zmerjala in tolkla po nas. Kogar so zbili po tleh, se ni več dvignil; pustili so gmoto krvavega mesa.

Ko so na oni strani kanala vagone zopet zaprli, smo ležali po tleh, tiho in brez tožbe. Tako velika je bila bolečina razočaranja nad vsem, da smo si želeli samo še smrti!

Predno je vlak premaknil, sem čul strojevodjo, ki je vprašal kurjača: „Bo dovolj premoga do Kočevja?“

Kako, da se ti je po vsem tem sploh še porodila želja do življenja?

Ne vem. Postajal sem nemiren. Posebno, ko je vlak vozil počasi in je skozi zamrežene line spet zadehtela pomlad.

Vzpel sem se do okna in poižkušal, da bi odrinil mreže. Delno se mi je posrečilo. Nato pa je stopil k oknu nek fant (dvomim, da bi bil domobranec) v čisti beli srajci in se razkoračil pred steno rekoč: „Naj nihče ne misli na beg, kajti to bomo vsi drago plačali. Nekdo je uganil, da je bil mesar iz Vidma v Dobrem polju.“

Vlak je začel hitreje sopihati in že v temo so švigale luči baterij partizanskih stražarjev. Od Ortneka naprej se je mesar odmaknil od okna.

Jožetu Radošu sem zaupal, da bom ušel. Tudi on je mislil na beg. Zmenili smo se, če se nam posreči, da se dobimo pri naši dobri družini v Dobrem polju.

Jože se je prisolnil k oknu. Stopil sem mu na sklenjeni roki, v zagonu prečrl mreže na lini ter obvisel v hipu zunaj drvečega vlaka. Mesar mi je pritiskal roko na rob, da ne bi odskočil. Tako viseč sem čakal rafala stražarjev; pa ga ni bilo. Ne vem, ali je mesar hotel poprijeti; utrgal sem se in zakotalil po ostrem gramozu. Tudi sedaj me ni presekala rafala. Šele ko sem zagledal rdeče luči odhajajočega vlaka, sem se pobral, pretipal in se nameril proti Mali gori. Tam sem se naspal, odpočil in krenil k našim dobrim ljudem. Prinesli so mi mleka in kruha. Dejali so, da je bil ta transport že peti in da je vsak imel po 15 do 20 vagonov. Ko sem se dodobra

opomogel, sem se napotil domov. Ko sem ponoči potrkal na okno in mi je mama odprla, mi je dejala: „Saj sem vedela, Janko, da boš prišel.“ Namesto odgovora sem zaprosil:

„Mama, imaš kaj kruha?“

Pozneje sem izvedel, da so domobranci še v Italiji. Podal sem se na pot in 14. avg. prekoračil mejo, kjer sem zopet svobodno zadihal.

Bogu in Materi božji hvala za vse!

Dr. J. Godnič

GROZEN OPOMIN

(Nadaljevanje) (*)

IN LJUBLJANA...?

Pogovor s prof. Ovsenekom Jožetom, gimnazijskim ravnateljem, sedaj v taborišču Treffling.

„Ti si bil izgnan iz Jugoslavije, kajne?“

„Ja.“

„Kedaj?“

„V mesecu decembru leta 1946; ko sem moral na povelje policijske oblasti oditi z družino takoj preko meje, kamor so me spravili z vlakom.“

„Drugó me sedaj ne zanima, kakor samo to: kako je bilo one dni v Ljubljani, ko so se vračali domobranci v Jugoslavijo?“

„Prvotno tega nismo mogli verjeti! Trdili smo, da to ne more biti res, da tega Angleži niso mogli napraviti!“

„In kdaj ste bili o tem prepričani?“

„Tedad, ko smo dobili lističe v roke, ki so bili raztrošeni v velikem številu ob progi, po kateri so se vozili vračajoči se domobranci.“

„In kaj ste pri tem mislili?“

„Mi vsi, ne, vsa Ljubljana je tiste dni dobesedno jokala!“

„In kaj so rekli partizani?“

„Tudi ti niso prvotno tega verjeli.“

„A kaj so rekli potem, ko so tudi oni zvedeli pravo resnico?“

„Kateri bog nam je napravil to uslugo, da nam je dal v roke kar 11.000 domobrancev — belcev!? A sedaj jih končno imamo!“ —

ŠE EN POGOVOR Z DR. MERŠOLOM

Dr. Meršola poznam že iz Prage, iz študentovskih let. Bil je vedno treznega, mirnega in resnega značaja, ki se ni nikdar silil v ospredje, a je bilo

(*) Pomotoma je poglavje ŠEGA izpadlo in je objavljeno na tretji strani ovitka. Op. ur.

njegovo mnenje tem vplivnejše. V svojih izjavah je bil vedno previden in stvaren.

Ko sem to svoje delce končal, sem iz njega predložil v pogled svoj „Pregled“. Drugi dan sem prišel k njemu, ker sem mu hotel dati s tem priložnost, da dobro premisli in mi nato pove svoje mnenje. Bil je tedaj zelo zaskrbljen in je na moje vprašanje odgovoril, da mora biti cel referat pravzaprav obtožba zelo vplivnih odnosno nekdanj vplivnih oseb. Zato bi bil sedaj skrajno neprimeren čas, da bi celo zadevo premotrival iz drugega stališča. Glavno vprašanje da je, komu je ta spis namenjen.

Odgovoril sem mu tako, kakor sem zapisal v svoji opombi na listu „Memento“, na kar je brez pridržka izjavil, da dovoli, da smem pod njegove podatke navesti tudi njegovo ime, ker da je potem zadeva v redu.

Izrecno sem ga nato vprašal, kaj on misli o stvari sami.

„Seveda,“ je rekel, „bo treba enkrat to stvar razčistiti. Treba je pa zaenkrat vendar paziti, da o vsem tem ne zvedo ničesar Angleži. Naš položaj je sedaj tako labilen, da nam lahko pri končni rešitvi našega begunskega vprašanja zna vsaka zadeva škodovati. Posebno se moramo vzdržati zaenkrat od vsakega sumničenja Angležev.“

Nato sva prišla v stvar samo in sem ga vprašal, ali so mu bila znana ona dejstva, ki jih navajam v „Pregledu“ že v Vetrinju, odnosno, ali so mu bila ta dejstva sploh znana.

„Razen slučaja Vujičić, o katerem sem pa zvedel itak šele po 31. maju, mi ta dejstva, na katera opiraš svojo obtožbo, niso bila znana. Le eno ti še lahko povem, kar sem ti v prejšnjih pogovorih hote zamolčal, in sicer to, da je Bitenc tudi mene, in sicer dne 30. maja, na predzadnji dan transportov pregovarjal, da bi se tudi jaz preoblekel v uniformo in odšel drugi dan na transport. Jaz pa tega nisem hotel storiti in sem to odklonil, ker sem imel nekak instinkt, da cela zadeva vendarle ni v redu. Škoda, da nisem jaz vedel za vse to, kar sedaj vem.“

„Tedaj te Narodni odbor ni obveščal o tem, kar je vedel?“

„Ne!“

„In tudi dr. Basaj ne?“

„Ne!“

„Izgleda tedaj, da NO tudi tebi ni zaupal?“

„Ne vem!“

„Kaj misliš glede krivde posameznih oseb?“

„Krenner kakor tudi Bitenc sta gotovo kriva, tudi po mojem mnenju.“

„In drugi?“

Na to vprašanje mu je bilo težko odgovoriti. Tako žalostnega ga nisem še nikdar videl.

„Torej po Tvojem mnenju lahko pošljem z ono omejitvijo naprej“, in mu še pristavil, da bo šel menda material glede Bitenca tudi na neko drugo mesto.

„Lahko pošlješ. Na vsak način pa ne izzvati razprave o tem že sedaj, dokler ni naše begunsko stališče urejeno.“

„Tega poslednjega ne bom storil!“

To je zame nekaj „Imprimatur“.

IZROČITEV SLOVENSKE NARODNE VOJSKE TITOVIM ČETAM PO ANGLEŽIH

Slovenska emigracija je doživela 30. 5. 1945 največje razočaranje in najhujšo katastrofo, odkar katoliški in narodno zavedni del naroda vodi borbo s komunizmom. Spodaj navedeni podatki nam povedo, kakšno je bilo postopanje angleških vojaških oblasti pri izročitvi SNV. Da se ohranijo dokazi in cel potek dogodkov, navajam v naslednjem vse ono, kolikor je imel s to zadevo opraviti NOS.

1) Pri prehodu preko Ljubelja so partizani 7.—9./5. ustvarili bariero med SNV in zavezniki na liniji Borovlje-Dravski most in so v teh dneh ujeli ca. 600 civilnih beguncev in nekaj četnikov, ki so bežali preko Ljubelja. V noči od 10. na 11./5. je SNV partizane na tej liniji razbila in v petek 11./5. sta bila poklicana general Krenner in član NOS Marko Kranjc na angleško komando brigade v Celovec. Tam so jim izjavili, da angleška vojaška oblast v slučaju prehoda čez Dravo vzame SNV-o pod zaščito (priče Marko Kranjc, general Krenner in dr. Bajlec, ki je v zadevi SNV tudi napravil vlogo).

2) 12. in 13. maja se je izvršil prehod oddelkov SNV in civilnih beguncev preko mostu na Dravi. Na levem bregu Drave so bili vsi oddelki SNV razoroženi, nakar so korakali skupno s civilnimi begunci v taborišče v Vetrinju.

3) Takoj v ponedeljek 14. 5. se je šel NOS zahvalit majorju Johnsonu za vso pomoč in uslugo in predložil še nekaj prošenj glede taborišča v Vetrinju.

4) Dne 17. 5. je NOS izročil pismeno zahvalo britanski vojaški komandi, da je vzela v zaščito SNV in begunce, ki so jih hoteli partizani ločiti od zaveznikov. Zahvalo je na komandi brigade izročilo odposlanstvo članov NOS in polkovnika Mirka Bitenca.

5) Dne 15./5. je bila izročena pismena vloga na britanski komandi, naj ločijo SNV od nemške vojske. Na komandi so izjavili, da bo prošnja takoj ugodeno. V teku 14 dni, kar je taborila SNV v Vetrinju, se je ponovno razmotrivalo vprašanje, če ni nevarnosti, da bi Angleži SNV izročili Titu, na kar so člani NOS redno pojasnjevali, da so angleške oblasti ponovno zagotovile zaščito SNV in beguncev. (Kopije pisem in izjavo članov NOS: Marko Kranjc, dr. Bajlec in dr. Basaj. Kopije pisem pri dr. Bajlecu.)

6) Spomenica o SNV, ki je bila predana 19. 5. na komandi brigade v Celovcu pojasni nastanek SNV od „Vaških straž“ preko domobranstva do SNV in zaključuje s prošnjo, da naj britanska vojaška oblast čimprej odpravi oddelke SNV na primeren kraj, kjer se bodo mogli vežbati in pripravljati na svoje končne naloge.

7) Dne 24. 5. je bil odposlan iz taborišča v Vetrinje prvi transport

in sicer 3 polki srbskega dobrovoljskega korpusa pod Tatalovičem, dne 27. 5. je odšel transport četnikov, ustašev in 600 mož SNV.

8) V noči od 26.-27. se je vrnil v taborišče srbski vojak prosvetar Ljotić, sin pokojnega ministra Ljotića, ki je pripovedoval, da je šel transport Tatalovičevih polkov na Jesenice skozi tunel. Ker se je zapletel v nekatera protislovja in ker je tudi nujno prosil, naj ga ne javijo Angležem, se mu ni verjelo.

9) V noči od 27. na 28./5. so se vrnili v taborišče trije srbski oficirji od srbskega transporta in spovedali, da gredo transporti skozi tunel na Jesenice in da je množica na Jesenicah oficirje zlostavljala in „opljačkala“. Toda drugi dan so tajili pred generalom Krennerjem to, kar so prvi dan izjavili, ko je zahteval od njih, da svoje trditve glede transportov ponovijo v pričo Angležev.

10) Nato je v ponedeljek dne 28. 5. polkovnik Bitenc odredil, da se odrejeni transporti začasno ustavijo, dokler se ne ugotovi, kam gredo transporti SNV. Takoj ob pol 8 sta tudi odšla general Krenner in polkovnik Bitenc v Celovec, da skupno s člani NOS pri angleški komandi poizvedo in neoporno ugotovijo, kam gredo transporti. Po njihovem odhodu je ob 9 prišel k polkovniku Vizjaku angleški stotnik, poveljnik transporta in zahteval, da se vojska takoj ukrci v kamione, sicer bo rabil silo. Major Mehle mu je pojasnil, da je bilo ukrcanje samo začasno ustavljeno, dokler komanda SNV ne ugotovi pri britanski komandi v Celovcu, kam gredo transporti. Kljub temu je angleški stotnik vztrajal na takojšnjem ukrcanju na kamione, kar se je tudi izvršilo na grožnje stotnika.

11) Odposlanstvo, obstoječe iz generala Krennerja in polkovnika Bitenca, članov NOS dr. Basaja in dr. Bajleca in tolmača Podhorsky-ja se je najprej oglasilo pri komandi angleške brigade, kjer je „first-officer“, neki stotnik pojasnil, da je za to pristojna komanda divizije v poslopu univerze (novo semenišče), v razgovoru tudi povedal, da gredo transporti v Palmanovo v Italijo. Nato je odposlanstvo odšlo na komando divizije. Tam je moralo čakati polne tri ure. Ugotovljena je bila po legitimacijah identiteta članov odposlanstva, na koncu je bil poklican, potem ko se je divizionar že odpeljal, general Krenner sam v sobo adjutanta, kjer mu je bil povedan in potem še pismeno izročen v nemščini ukaz divizionarja Murray-a, seveda brez datuma in podpisa, točno kakor je priloženi prepis z napakami izvirnika (izvirnik hrani general Krenner). Dejstvo, da angleški general odposlanstva ni sprejel in pa sam ton povelja je odposlanstvo zelo presenetil. Vršila se je kratka seja NOS in obeh zastopnikov vojske, ne da bi bil napravljen kak sklep. Popoldne istega dne je po nekem kurirju prišla vest iz Beljaka. Tudi patrole izvidnice, poslane od vojske, niso do sedaj še nič poročale, da bi šli transporti na Jesenice. Po izjavi generala Krennerja so bile poslane tri izvidnice.

12) Zvečer istega dne je bil gen. Krenner poklican na divizijo na zalogor zaradi zjutrajšnjega povelja, da se začasno ustavijo transporti. Njegove odgovore so stenografirali, kakor je izjavil na seji istega dne v torek, ob tej priliki se je tudi pritožil napram polkovniku Bitencu, da v (tukaj je konec strani in ni nadaljevanja, ker sledi na prihodnji strani takoj)...

13) V torek so zopet odšli transporti normalno, ker izvidnice SNV niso ugotovile nič sumljivega. Pač pa je prišel general Krenner v sredo 30. 5. v Celovec češ, da se je vrnil v taborišče poročnik Šprah z neko Srbkinjo. Le-ta je pripovedoval, da transporte izročajo Titovcem in da je njemu s Srbkinjo uspelo pravočasno pobegniti. Z njim je sestavljen zapisnik. Dr. Basaj tedaj ni bil na seji. Generala Krennerja so pomirili, češ, da priča Šprah ni verodostojna.

14) Šele ob 13. v sredo 30. 5. je naenkrat prispel v menzo Kolodvorska 43 dr. Janež, zdravnik gorenjske divizije, ki je bil odšel s transportom 28. 5. v smeri proti Pliberku. Le-ta je takoj tam prisotnim članom NOS zaupno povedal, da Angleži vse transporte izročajo Titovcem in je že on sam bil izročen na neki postaji „Holmec“ blizu jugoslovanske meje in da se mu je posrečilo zbežati. To je bila prva priča, ki je jasno in nedvomno popisala samo predajo oddelkov SNV Titovcem in ki je bila stoddostno verodostojna. Transporti tega dne so že odšli in ni bilo mogoče ničesar več ukreniti. — Naslednji dan je imel odriniti še 1. polk in ves štab SNV. NOS je takoj obvestil osebno Krennerja o celi stvari v njegovem stanu v taborišču, na kar je general izjavil: „Oblečem se v civil in grem!“ Vršil se je daljši razgovor in bil napravljen sklep, da častniki zvečer ob 9. uri pojasnijo položaj vojakom, da se lahko sami odločijo, ali za beg v gozd ali za prehod v civil k civilnim beguncem ali v začasno kritje v Celovec ali okolico. Kljub opozorilu vsega moštva je naslednji dan 31. 5. odšlo še 2700 mož SNV in med temi nekaj civilnih beguncev.

15) Zakaj se ni verjelo srbskim ubežnikom? Ljotić se je zapletel v protislovja. Nastal je tudi sum, da hočejo Srbi SNV razkrojiti, ker je že tudi prej bilo razmerje do Tatalovića prej napeto kakor prijazno. Bile so pa tudi vesti, da grede transporti SNV skozi Beljak, ne pa skozi tunel proti Jesenicam (Marijan Lavrič).

16) Vera v angleško zaščito je bila neomajna ne le zaradi izjav pristojnih angleških komand, ampak tudi zaradi samega postopanja angleške oblasti, ki so taborišče dobro zastražile z angleško posadko in tanki proti izzi-valnim napadom oboroženih Titovcev, ki so se včasih priklatili v bližino taborišča. Zelo močno je podprlo vero v angleško zaščito pisanje časopisov (Kärntner Nachrichten) in poročanje radia o konfliktu med Titom in zavez-niki zaradi Koroške, Trsta in Primorja. Tako na pr. je bilo na Binkoštno nedeljo 20. 5. objavljeno povelje feldmaršala Alexandra glede tega spora, pri čemer je označil feldmaršal Alexander, da so metode Tita slične meto-dam Hitlerja, Mussolinija in Japoncev.

17) Ko je ravnatelj dr. Bajuk Marko v torek 29. 5. vprašal majorja Barre-ja, poveljnika taborišča za Slovenijo, ali je res mogoče, da bi izročali transporte naše vojske Titovcem, je major Barre naravnost vidno užaljen odgovoril: „Ali morete misliti, da bi Angleži mogli kaj takega napraviti?“ Istega dne zvečer je gospa dr. Graparjeva bila pri Johnsonu in mu omenila, da je govorica, da izročajo našo vojsko Titovcem, na kar je major Johnson užaljeno vprašal: „Ali nam ne zaupate?“

18) V dneh od 27. do 31. 5. je bilo odpeljano iz taborišča v Vetrinju oficirjev in vojakov SNV

27. 5.	600
28. 5.	3000
29. 5.	1800
30. 5.	3000
31. 5.	2700

skupno 11.100

Po izjavi g. polkownika Vizjaka je bilo med temi 500—600 beguncev, ker so angleške oblasti dovolile, da z vojsko poljubno lahko odhaja tudi civilno begunstvo.

To poročilo sem sestavil podpisani po svojem spominu, ker sem kot predsednik moral biti pri vseh intervencijah, ki so zgoraj navedene, in podpisovati vloge, ki so bile dane angleškim oblastem. Pregledal je poročilo tudi g. dr. Bajlec, čigar izjava in podpis izpričujeta stvarnost v vseh točkah.

dr. Bajlec Franc, l. r.

dr. Basaj Jože, l. r.

član narodnega odbora

predsednik N O S

Celovec, dne 1. junija 1945

za Slovenijo

NEKAJ PRIPOMB K POROČILU DR. BASAJA!

Prepis zapisnika dr. Basaja, v predmetnem spisu priložen pod N/b 1 do 3 sem prejel v roke le po srečnem naključju, čeravno sem na zaupen način skušal dobiti informacije od njemu blizu stoječih oseb že dalj časa prej, a teh nisem mogel dobiti; ali niso te osebe res ničesar vedele, ali pa niso hotele povedati. Ko je bilo moje poročilo že zvezano v zvezek, sem prišel vendarle v posest tega dokumenta.

To poročilo je spisal osebno sam dr. Basaj in ga je dal v prepis Halozanu Francetu, ki je kot domobranec opravljal v pisarni 4. Mehletovega polka pisarniške posle. En prepis tega zapisnika si je Halozan France, ki živi sedaj v Spittalu kot begunec in je nameščen v knjigovoznici Zupan v tukajšnjem taborišču, pridržal in mi ga dal na razpolago. Halozan France jamči, da je ta prepis izvršen in prepisan točno po originalu.

Na ta zapisnik nimam pravzaprav kaj pripomniti. V polni meri potrjuje mojo tezo, da je bil tudi dr. Basaj v tistih dneh skrajno lahkoveren in celo lahkomišljen in vsled tega skrivaj na tej veliki nesreči. Ni mogoče misliti, da bi ne bil tudi dr. Basaj o vseh dogodkih natančno poučen in zato se mi čudno zdi, da ne navaja v svojem poročilu dejstev, ki jih je izvedel od podpolkovnika Drčarja. Kako čudno je to, da je dr. Basaj na slepo verjel Krennerju, ki je zatrjeval, da je poslal toliko in toliko izvidnikov na teren, kar ni odgovarjalo resnici. To je Krenner storil šele v sredo in ne prej. Svoje trditve dr. Basaj nikjer ne utemeljuje, jih ne izkaže in ne dokaže. Vidi se, da je kljub očitnemu varanju od strani Angležev tem istim brezmejno veroval in jim zaupal, kakor je Krenner brezmejno zaupal, v Nemce (že v Ljub-

ljani). Ne navaja odgovora o uniformiranju in o preobleki, ne ve, ali noče ničesar vedeti o izvidniku „Jankotu“, se nič ne prepriča o „verodostojnosti“ špraha, ki ni prišel šele v torek nazaj v taborišče; temveč že v ponedeljek zjutraj je ta poročal v štabu odnosno je major Mehle pred svojim odhodom govoril s šprahom. Nič ne ve o poskusih načelnika štaba Drčarja istih niti ne navaja, pravi da seja ni sprejela v tako važnih, strašno in prekleto važnih dneh in zadevah nikakega sklepa. Ne ve nič o Vujičiću, sploh ničesar tega ne navaja, kar bi odkrivalo njegovo odgovornost. Iz tega njegovega poročila se vidi, da on sam ni ničesar ukrenil, kar bi v stvar lahko prineslo več jasnosti. Vsi, on tudi, so se sončili na angleškem soncu in slepo verjeli vse ono, kar so govorili podrejeni angleški funkcionarji. Našim ljudem, ki so v zadnjem trenutku ušli satanu iz rok, pa ni hotel nikdo verjeti.

Značilno je, da ne omenja v svojem poročilu Drčarju niti tedaj, ko je ta s Tomicem vred na seji dne 30. maja tudi poročal o svojih ukrepih. Drčar za njega sploh ne eksistira! Zakaj?

Naj si ustvari o tem vsak sam svoje mnenje!

Kako „lapidaren“ je njegov edini stavek, na katerega vsebino opira pomirjenje svoje vesti: Bile so pa tudi vesti (prosim vesti), da gredo transporti SNV skozi Beljak, ne pa skozi tunel proti Jesenicam (Marijan Lavrič). Ta stavek je skrajno značilen za Basajev značaj. Prijeti se vsake bilke, ki bi ga rešila in uspavala. Kaj pa je poročal pravzaprav Marijan Lavrič? Kateri transporti so šli skozi Beljak, katerega dne, kdo je to videl, kje je bil Lavrič. Tiste dni je bilo toliko od tega odvisno, da se ugotovi, če vlaki čez Beljak sploh vozijo. Zato niti ni treba poslati nobenega izvidnika, šel bi samo lepo počasi na postajo v Celovec in tam vprašal portirja, če se že ni hotel podati do ravnatelja; in tam bi zvedel vse! Že prvi dan!

HALOZAN FRANCE, bivši domobranec in uradnik v pisarni 4. domobranskega polka v Vetrinju.

RAZGOVOR

— Pravite, da ste bili v pisarni pri majorju Mehletu. Vam je kaj znano o dogodkih, ki so se vršili v Vetrinju pred in med transporti slovenskih domobrancev v Jugoslavijo?

Znano mi je marsikaj. Tako imam v rokah še poročilo, ki ga je o teh dogodkih spisal sam dr. Basaj in mi ga izročil v prepis. Izročim Vam ga, g. doktor, če želite, da ga lahko uporabite.

— Hvala! Kaj Vam je znano o tem, da je prišel v nedeljo zjutraj še pred prvim transportom na glavni štab Ljotičev sin in povedal, kaj se je zgodilo s Srbi?

V nedeljo zvečer so bili v našem štabu Bitenc, Mehle, Pirih, Grum Janez, četniški oficir in po poklicu profesor in še nekaj drugih ter govorili o tem, da je prišel Ljotičev sin v Vetrinje. Mehle, ki je imel iti drugi dan na transport in je tudi odšel, je bil videti zelo poparjen. Kaj so med seboj

natančneje govorili, ne vem. Dobro sem pa slišal, kako je Mehle večkrat ponavljal: „Jaz svojih fantov ne dam!“. To je večkrat ponavljal.

Ko so nato drugi odšli, sem vprašal Gruma Janeza, ki je iz istega kraja doma in ga dobro poznam, kaj je na celi stvari resnice in ali je res, da izročajo jugoslovanske vojake Angleži partizanom. Grum je nekaj pomislil in na to samo rekel: „To se bo že še videlo!“.

— Kaj je bil Grum Janez znan z Bitencem?

Z Bitencem je bil Grum zelo dobro znan. Bila sta vedno skupaj in se pogovarjala prav prijateljsko, tako da je moral Grum vse vedeti, kar ve Bitenc.

— Kako je bilo drugi dan z Mehletom?

Mehle se je do zadnjega upiral. Šele ko je menda zagrozil angleški transportni častnik s silo, je šel s fanti na transport.

— Kaj ste imeli vtis, da je Mehle vedel, kam gre?

Jaz sem prepričan o tem, da je Mehle vedel že tedaj, ko se je v nedeljo zvečer pogovarjal z Bitencem in Grumom, komu izročajo Angleži domobrance in da gre v smrt!

— Kako veste to?

Mehle je imel prav rad črno kavo, ki si jo je s svojim sladkorjem sladil. Z njo je postopal zelo natančno in ni je ponudil nikdar kakemu drugemu. Ta večer je svojo kavo in sladkor kar razdelil med ljudi in bil pri tem zelo žalosten!

— Kako je pa bilo z Grumom Janezom; je bil on uvrščen v kak polk?

Ne, Grum Janez je bil izven vsakega polkovnega stanja in mislim, da je bil tam kot nekak politični zaupnik.

— Vam je še kaj drugega znanega o njem?

Ne; samo to, da on ni šel s transportom.

— Kaj pa je bilo v sredo? Ste v sredo še videli Bitenca?

Ja, v sredo predpoldne je prišel s svojim avtom in šoferjem v taborišče, odnosno v naš štab in rekel pri izstopu iz avtomobila, naj napravi z vozom kar hoče. Naj ga proda ali pa sam rabi, kakor hoče. Meni je pa takoj naročil, da moram sežgati vse zaupne dokumente, ki so se nahajali v neki aktovki, med temi tudi cel zapisnik do tedaj vseh s transportom odišlih domobrancev.

— In ste to napravili?

Seveda! Povelje sem moral izpolniti.

— Zakaj je Bitenc to naročil?

Ne vem!

— Še to. Vi pravite, da je prišel v sredo predpoldne Bitenc v Vaš štab; kaj se ne motite?

Menda ne!

— Jaz pa imam v rokah dokaze, da Bitenc ni mogel tega naročiti v sredo predpoldne, temveč samo v sredo popoldne in to vsekakor po drugi uri ali pa nekako od štirih do petih popoldne. Ker za tako nečloveško zverino

tudi jaz Bitenca ne morem šteti. Saj je on v svoji brezvestni lahkomišljenosti še v sredo predpoldne prigovarjal nekemu, da naj pojde drugi dan s transportom naprej in je popoldne po kosilu bil še vedno prepričanja, da gredo domobranci v Italijo.

Morda se motim, pa skoro bi rekel, da ne.

— Gotovo se motite.

Dne 28. ali 29. maja je prišel k meni v Vetrinj na obisk KNAVS JOŽE, ki je z menoj v sorodstvu in je tedaj služil že nekaj let kot železničar v Podrožci. Ta mi je pravil, da vozijo Angleži domobrance na postajo v Podrožco in jih tam izročajo jugoslovanskim partizanom. Ker je bil sam komunističnega prepričanja in so nam naše vojaške in civilne oblasti zatrjevale, da gredo vsi transporti v Italijo, mu tega nisem verjel. Pozval me je nato, da naj grem z njim na svojem kolesu v Podrožco in se tam sam prepričam, če govori resnico.

Še danes se kesam, da tega nisem storil. Drugi dan sta namreč odšla v Jugoslavijo dva moja brata, eden celo star 50 let, ki sta bila navdušena domobrancia, a ju sedaj nikjer več ni. Ko se na to spomnim, me prime taka sveta jeza, da bi najraje vse one gospode, ki so za to odgovorni, kar postrelil. Mora se enkrat ugotoviti odgovornost teh ljudi, ki so z zanemarjenjem svoje svete dolžnosti poslali tisoče naših najboljših fantov in mož v smrt.

Dne 31. maja, ko smo že vsi vedeli, kam gredo domobranci, sem na travniku, na katerem so vstopali domobranci in nekaj civilistov v kamione, in sem videl Boha Ivana, kako je iz svojega avtomobila vzpodbujajoče govoril svojim fantom. Pozneje so mi pravili v bližini stoječi kmetje-begunci, da je tedaj proti svojim fantom rekel: „Sedaj pa gremo vsi v Jugoslavijo, četudi v smrt!“

Res je, kakih 500 jih je šlo ta dan v smrt, a on sam je ostal v Vetrinju!

DR. GODNIČ, odvetnik, sedaj Spittal n. Dr., pravi:

Meseca avgusta 1946 sem vprašal Boha Ivana, domobranskega majorja, je-li res on rekel svojim fantom v Vetrinju pred odhodom v Jugoslavijo, da naj gredo z njim vsi domov v Jugoslavijo, ker da bo že on prevzel nase vso odgovornost in jih tako rešil?

Odgovoril mi je, da tega ni rekel tako, temveč da je svojim fantom rekel le to, da bi on — če bi bilo mogoče in če bi to pomagalo — prevzel za nje in njihova dejanja vso odgovornost.

To sem Boha vprašal zaradi tega, ker se v begunskih vrstah veliko o tem govori, da je ravno Boh Ivan veliko na tem kriv, da je šlo zadnji dan toliko njegovih domobrancev domov. Proti njemu in drugim se iz vrst beguncev širijo izrazite grožnje v zvezi s to žalostno vetrinjsko afero. Pravijo, da ti ljudje ne bodo ostali živi in da se ne bodo smeli vrniti v Jugoslavijo.

Glede Vizjaka mi je znano sledeče:

Ob neki priliki je Vizjaka obiskal v taborišču št. Vid, kjer smo živeli

po odhodu iz Vetrinja, neki njegov znanec, kojega imena ne vem več. Jaz sem bil tedaj prisoten. Tedaj je Vizjak rekel, da je to tisti gospod, ki ga je v Vetrinju v zadnjem trenutku rešil, da ni šel s transportom v Jugoslavijo. Ko je bil Vizjak že na avtomobilu in se je hotela avtokolona že premikati, je navedeni v zadnjem trenutku stopil do njegovega avtomobila in mu sporočil, da ga kliče nujno Narodni odbor v Celovec in da mora takoj tja oditi. To, da ga je rešilo. Sporočilo pa je bilo izmišljeno, ker ga Narodni odbor v Celovcu dejansko ni klical. To je Vizjak šele spoznal, ko je prišel v Celovec. Za to „potegavščino“ pa da mu bo on sam hvaležen.

Dodatek:

V kritičnih dneh v Vetrinju bi položaj lahko rešil samo načelnik štaba podpolk. Drčar Ivan. Drugega ni bilo treba kot energičnega nastopa proti Krennerju in Bitencu ter uporabiti pri tem magari revolver. Žal pa Drčarjev značaj ne odgovarja možatemu, trdemu, odločnemu značaju. Moral bi biti v postopanju neizprosni, preskusiti vse sile, govoriti s tem in z onim, tudi s škofom dr. Rožmanom, ne ozirati se na Krennerja in njegova povelja, imeti trdno voljo in biti v tem slučaju brezobziren ter žrtvovati magari vse, samo da reši tisoče in tisoče fantov. Žal Drčar nima in posebno tedaj ni imel takega zanosa in take odločnosti. Bil je bolj šlapa kot vojak!

K D O J E K R I V ?

Ti dve dejstvi sta zanimivi:

Vox populi pravi, da je bilo vojaško domobransko vodstvo krivo, da so bili domobranci brez smisla in pomena v tako ogromnem številu žrtvovani s tem, da so bili izročeni partizanom in

vladalo je splošno mnenje, da ne nosijo Angleži kot takj ravno toliko krivde na tej nesreči, ker da so bili morda oni zaradi medsebojnih zavezniških pogodb vezani na to zahtevo partizanov.

Najprej glede druge trditve.

Moje mnenje je, da ni obstajala med zavezniki, v tem slučaju med Anglijo in Jugoslavijo, taka medsebojna zveza. Pomislimo na to, da so se mnogoštevilne skupine že preje in sicer že koncem aprila valile preko Karavank na Koroško. Med temi so bile tudi pogosto posamezne skupinice uniformiranih domobrancev. Kakor hitro so te skupine prišle na Koroško, najsibo po tej ali drugi poti, so bile odpravljene po angleških oblasteh v Italijo. Na ta način je bilo odrinjenih več tisočev jugoslovanskih beguncev, seveda največ civilistov, v Italijo. Iz tega sledi, da je od strani angleških oblasti obstajala naravnost intencija, poslati vse begunce, civilne in vojaške v Italijo. Pa še na to pomislimo: angleški predstavnik je deputaciji Slov. narodnega odbora izrecno rekel, da bodo vsi oni uniformirani, če se prej ne preoblečejo, smatrani kot vojni ujetniki, a če se preoblečejo, bodo pa veljali kot civilni begunci. Če bi bila tudi že prvotna podana namera, vrniti

uniformirane osebe v Jugoslavijo, je bil s tem priporočilom dan dovolj jasen namig; kaj je treba storiti. In ta nasvet in ta odgovor je dobil Krenner v tistem trenutku, ko je na tako neresničen in nesrečen način trdil, da so bili domobranci nemška pomožna SS policija. Na vsak način je obstajala pri Angležih že prvotno taka namera, delati razliko v postopanju z begunci in domobranci-vojaki in še to le v slučaju, če se ne preoblečejo.

Še to: če bi med zavezniki obstajala taka medsebojna zavezniška pogodba glede izročitve sovražnih vojakov, bi te pogodbe ne mogel spremeniti niti skupni generalni štab vseh zaveznikov, kaj pa še, da bi imel to pravico izvršiti politično-vojaškemu vodstvu podrejeni poveljnik, čeravno je bil to poveljnik vseh sredozemskih sil, borečih se proti osnim sovražnikom. Torej tudi feldmaršal Alexander bi tega ne mogel storiti. A ravno to se je zgodilo na samozavestno in odkrito intervencijo dr. Valentina Meršola, ki ni imel sicer nikake pomoči ob sebi, temveč mu je bila dana za naš narod neprecenljiva sreča, da sta si v tem pogovoru stala nasproti dva moža, prežeta s človečanskim, ne, s krščanskim pojmovanjem človeškega delovanja in življenja. Brez predhodnega parlamentiranja z Londonom ali kakim drugim mestom je bil ta odlok izdan takoj na licu mesta, na vetrinjskem polju pred šolo tekem nekaj minut trajajočega pogovora med dr. Meršolom in feldmaršalom Alexandrom. In s tem je dr. Meršol rešil ne samo vse ostale civilne begunce, temveč tudi vse v Vetrinju in drugje ostale domobrance. In rešil bi tudi vse one domobrance, ki bi ne šli s transportom v Jugoslavijo.

Ko sem se že dalj časa pečal s tem nad vse tragičnim dogodkom slovenske zgodovine, sem bil prvotno tudi jaz mnenja, da nosi velik del krivde nad to katastrofo slovenskega življa major Johnson, ki je bil, kakor je bilo že v Vetrinju splošno znano, kakih šest mesecev angleški zvezni oficir v Titovem glavnem štabu in je bilo pričakovati, da je od tedaj dalje postal velik prijatelj jugoslovanskih partizanov. Po pogovoru z dr. Meršolom in prečitaniu njegovih „Podatkov“ sem prišel tudi jaz do tega mišljenja, da je major Johnson s prav veliko verjetnostjo pri tem popolnoma nedolžen. Priključujem se mnenju dr. Meršola, ki sumi, da nosi glavni del krivde od angleške strani armadni general Crerry. Vsaka najmanjša poteza je pri presojanju važna: zakaj ni armadni general Crerry ob priliki svojega obiska v taborišču stopil tudi v osebni stik s predstavniki beguncev in ni — po dejstvu sodeč — niti hotel govoriti z nobenim slovenskim beguncem? In zakaj je njemu nadrejeni komandant Alexander odložbo, ki je šla — najmanj — skozi njegove roke (Crerry-jeve) takoj prekical? In Crerry je bil tudi tito-filsko navdahnjen.

In končno k temu še to: če bi bila obstojala med zavezniki medsebojna izročitvena pogodba zajetih vojakov, zakaj se ni to izpejalo tudi v Italiji, ja, zakaj se to ni izvršilo tudi od nasprotne strani?

Torej medsebojne zavezniške pogodbe ni bilo. To bi se dalo ex contrario dokazati iz drugih operativnih akcij med vojno, ko niso smeli Angleži in Amerikanci prestopiti interesne meje Sovjetske zveze.

Sedaj k prvi točki.

Za izročitev slovenskih domobrancev ni bilo odgovorno samo vojaško domobrantsko vodstvo, ki je bilo — mimogrede rečeno — v splošnem, tudi v prejšnjem času, popolnoma nezmožno in naravnost nesreča za slovensko domobranstvo, temveč odgovorno je bilo tudi slovensko politično vodstvo.

Trdim, da je skoro za brezhibno izvršitev — lahko rečemo — Crerryjeve odredbe glede izročitve slovenskih domobrancev v roke jugoslovanskih partizanov v polni meri odgovorno tako vojaško kakor tudi civilno vodstvo. To zadnje vodstvo je predstavljal tako zvanj Slovenski narodni odbor pod vodstvom Dr. Basaja. To vodstvo je — naj bo na kratko omenjeno — pokazalo svojo totalno/nesposobnost že v Tržiču, ko je razširjalo take bedaste letake, češ, da nam gredo Angleži in Amerikanci že naproti in da nas čakajo z odprtimi rokami!

Pomislimo! Že v nedeljo, dne 27. maja zjutraj in še pred odhodom prvega domobrantskega transporta v Jugoslavijo bi to civilno vodstvo moralo biti najmanj skrajno nezaupno in to nezaupanje bi se moralo zaradi načina postopanja angleškega brigadnega generala še povečati. Pa upoštevajmo, da niso bili člani tega odbora še nikdar v taki preizkušnji in prezrimo to! A zvečer je organizacijski štab, namreč zvečer istega dne, imel v rokah uradno poročilo o tem, kam je šel prvi domobrantski transport, ki je odšel istega dne predpoldne v „Italijo“. Ne, ni šel v Italijo, temveč je šel v Titovino in so bili vsi domobranci izročeni v Področji v roke partizanskim hijenám! To poročilo je imel v rokah tako Narodni odbor kakor tudi glavni štab domobranstva. In kljub temu, da so sledili drugi dokazi: med drugim Šprah, Drčar, Srbi, kljub temu so šli transporti vsak dan naprej. Vsak dan je šlo 2000, najmanj toliko, ljudi v smrt.

Le na kratko preglejmo dejansko stanje!

Kaj je to dobro znamenje, če me v olikani družbi noče oni, ki ga posetim, sprejeti? Ako pa pridem celo uradno k njemu, kot deputacija 12.000 ljudi in me noče sprejeti, je-li to znak dobrohotnosti? In če mi na pismeno vprašanje tudi pismeno odgovori, prosim: skozi vrata in mi pri tem dà skrajno dvomljiv odgovor, pravi orakel, kaj si bom pri tem mislil? In če me tudi njegov adjutant ali kdo drugi pri tem hoče samo potolažiti! V takem slučaju me namreč tisti ne smatra za vrednega, da bi me sprejel. To je edini sklep za onega, ki stvar razume. Tako je delal Krenner nešetokrat, dr. Basaj tudi in — jaz tudi! A tedaj gospodje tega niso ne mogli in morda tudi ne hoteli razumeti. Imeli so namen igrati vlogo zmagovalca, posebno Krenner in Bitenc! „Hudiča, saj mi še ni nikdar spodletelo!“ — To je bila deviza Krennerja!

Dobro, še to oprostimo! Kaj pa je Narodni odbor napravil v ponedeljek, ko se je s terena vrnil štabnj izvidnik Marinšek? Če že temu uradnemu poročilu ni hotel verjeti, kaj ni bila njegova prekleta dolžnost takoj, ampak prav takoj, še pred odhodom drugega transporta v „Italijo“, poslati v Področje svojega izvidnika, ako se dr. Basaj sam ni upal iti na teren in pre-

gledati kot odgovorna oseba, kako stoji zadeva na licu mesta? Njegova sveta dolžnost je bila, storiti najmanj to! Dolžnost vsakega posameznega odbornika tudi! A gospodje tega niso storili. Ne, obratno: še v torek popoldne je rekel Bitenc, da se je Narodni odbor prepričal o nasprotnem. Podpolkovnik Drčar mi je rekel, da je rabil Bitenc tedaj izraz: NO garantira, da gredo vsi transporti v Italijo!

Torej vsega tega Narodni odbor ni napravil. Živel je mirno in zmago-slavno življenje „rešitelja“ slovenskih domobrancev in beguncev in kakor mi je dr. Veble enkrat omenil, ne da bi vedel, zakaj sem ga vprašal, se posvetoval o kolonizaciji slovenskih beguncev, izbiral kraje, kam naj bi se begunci preselili in take stvari, ki so bile od sklepanja Narodnega odbora popolnoma irelevantne.

Šele v sredo, dne 30. maja na predzadnji dan odrejenega in tudi izvršenega transportiranja, in to popoldne istega dne, je Narodni odbor z zaprosenjem spoznal, kam so šli naši fantje in možje. Ko je Krenner med tem že zginil s slovenskega pozorišča, so se ti odborniki šele posvetovali, če je to res. Bitenc niti ni hotel verjeti, ko mu je dr. Janež podal svoje poročilo. In je v svoji vzvišenosti še vedno govoril z dr. Janežom s prezirrom, tako „über die Achseln“. In končno je tudi odbor, ta slavni Slovenski narodni odbor spoznal kruto resnico. Šele tedaj je to storil, ko je bil „bombardiran“ s poročili od treh strani naenkrat: Drčar, Tomić in končno dr. Janež.

Nadaljnje sledi iz priloženih prilog.

Dejstvo je, da je drugi dan odšlo v Jugoslavijo nad 500 domobrancev in nekaj civilistov! Vedeli so, da gredo v smrt!

Nobenemu ne privoščim tega, da bi gledal tedaj to razburjenje, ki je nastalo v vetrinjskem taborišču; domobranci so zahtevali, da gredo vsi brez izjeme za tovariši, ki so morda že mrtvi. Braneče se nekatere častnike so zastražili. Verjeli niso ničesar več. Le polkovnik Cof je ohranil mirno kri in s tem rešil nad tisoč domobrancev. Drugi (Boh) so pa ljudi še celo zadnji moment navduševali za vrnitev v Jugoslavijo, v smrt!

Tako je končala najstrašnejša slovenska tragedija, ki se je dopolnila v dneh 27. do 31. maja 1945 na vetrinjskem polju v bližini naše Gospe Svete.

Zakrivile so to strašno nesrečo osebe, ki so z zanemarjenjem svojih dolžnosti opustile pravočasne protiukrepe.

Ti ljudje so: — glej priložene dokumente in sam sodi!

Kri domobrantskih junakov ni bila prelita zastonj! Vsak dan več ljudi vseh narodov sveta se zateka k idejnemu bogastvu, s katerim je slovensko Domobranstvo o pravem času vsemu človeštvu pokazalo pravo pot: Bog — Narod — Domovina! Resnično: to je čudež, ki so nam ga pri Bogu izprosili mučenci najmanjšega med narodi sveta!

NAŠ KAŽIPOT

(Govor na spominski proslavi 23. 6. 85. v Zavetišču „Dr. G. Rožman“)

Te dni je preteklo štirideset let od vetrinjskih dogodkov, katerih posledice so za vse čase zasekale krvavo, neizbrisno rano v življenje slovenskega naroda.

Zakaj se je tako zgodilo in kako to, da odgovornim ni uspelo preprečiti tega, bo morda kak bodoči nepristranski zgodovinar s preučevanjem vseh dokumentacij mogel ugotoviti. Naša dolžnost je, da zbiramo in zberemo vse še in že dosegljivo gradivo o tej tragediji in da končno sodbo prepustimo nepristranskim zgodovinarjem. —

Velik je naš moralni dolg našim domobranskim mučenikom. Že materialne dolgove je težko vračati, a mnogo težje je poravnati moralne dolgove.

Potrebno je, da po štiridesetih letih cbudimo spomin ne le na vse one, ki so v tistih groznih časih darovali svoja življenja, temveč da tudi obnovimo spomin na pripravljenost vseh, ki so borbo za obrambo naših idealov sprejeli v popolni zavesti vseh težav, ki so bile s tem zvezane.

Brez sile duha bi ne bili nič. — Kakšno duhovno moč so imeli v sebi v onih časih mladeniči, da so z lahkoto umirali za svojo misel!

Kako so spoznali in ugotovili, da so na prvi poti? Kako so vedeli, da njihova misel ni bila zabloda?

Misel je bila tako vseobsegljiva, tako privlačna, tako svetla, da je bilo za njo lahko žrtvovati svoje mlado življenje in je bilo lahko za njo umreti!

Niso umirali samomorilno, temveč radi ustvarjenja svoje misli, boreč se za njo in njeno uresničenje.

Spomnimo se zopet, da imenujemo ideal le tisto, kar nekje v daljavi slutimo in nam postane dosegljivo le z naporom, borbo in žrtvami. Ni ideal tisto, kar moremo doseči brez napora in brez borbe. Ali z drugimi besedami: do česar pridemo brez žrtev, tisto ni ideal. Pasti z visokega stolpa — ni ideal; toda povzpeti se v višino — to je ideal, ker je za to bil potreben napor. Zadedeni v loteriji ni ideal, ker se to zgodi brez borbe — slučajno. Toda boriti se za nekaj ter se mučiti in tako tisto nekaj doseči, to je ideal. —

V oni najtežji dobi naše slovenske zgodovine je naša zavedna mladina, prežeta z ljubeznijo do naroda, spoznala nujnost žrtvovanja in je sprejela na sebe žrtev borbe za življenje. Vedela je, da je življenje borba in se je tudi zavedala, da ima ona vso moč, katero daje ljubezen. A ta moč je tako ogromna, da postanejo ob njej vse težave ničeve. Vedeli so, da zakrivajo sonce temni oblaki; a videli in vedeli so, da za črnimi, temnimi oblaki sije žarko sonce. Vedeli so, da je vse okrog trnjevo, toda zavedali so se, da je moč taka, da tudi trnje v cvetju vzbrsti. Vedeli so, da je svet hudoben, pa tudi, da se morejo s pridnostjo in delavnostjo celo grdobje polepšati. Vedeli so, da je življenje polno krivic, a jih je ljubezen, ki so jo nosili v svojih sreih,

gnala, da so se borili za pravico. Vedeli so, da je življenje polno laži, in prav tako so vedeli, da so dovolj močni, da se bore za resnico. Z eno besedo: bili so z ogromno silo ljubezni gradilci življenja — bili so pravi kažiopot človeštvu!

Niso jih prestrašile še tako velike težave. Vedeli so, da je njihovo življenje vezano s težavami prav tako kot njihov položaj in njih usoda. Zavedali so se, da so borbe in trpljenje potrebne življenju, saj so poti, ki vodijo k idealom, polne samih zaprek.

Smisel teh zaprek pa je v tem, da preprečijo ničvrednejšem dostop do idealov. Če bi bile poti do idealov tlakovane in posute z rožicami, bi bil kje ničvrednej, ki teh idealov ne bi dosegel? Toda Bog je svet tako uredil, da je pot do idealov posul z zaprekami, in naši soborci so to sprejeli z ljubeznijo — kot nekaj, kar je ljudem, človeštvu in veseljstvu potrebno in brez česar bi ne bilo, kar je potrebno, da je. —

BOG je svet in človeka ustvaril iz ljubezni. Vse na svetu je človeku podrejeno. Potrebno pa je, da se človek podredi Bogu. Toda človek je od Boga odpadel, vzljubil vse minljive stvari a Njega, neminljivega pozabil in Ga v najboljšem slučaju zavrge nekam v kotiček. Človek ima rad, kar je ustvarjeno, a Stvarnika noče poznati.

NAROD zadene najhujša nesreča, kadar izgubi duhovne osnove svojega življenja. Tej izgubi sledijo vse druge izgube. Izgubi zdravje, izgubi svobodo, izgubi bogastva, izgubi slavo in hvalo. Tak narod bo taval po življenju; drugi narodi se mu bodo izmikali in se izogibali njegovega prijateljstva.

DOMOVINA nima nikjer zapisanega svojega zakona. Ni potrebno. Zapiše se le ono, kar se more pozabiti. Kar je srčika stvari same, kar je v njeni naravi in se od nje ločiti ne da, ne da bi se njeno bistvo spremenilo, tega ni potrebno zapisati. V zakonih niti ni predvidena kazen za prestopok proti zakonu domovine. Ta kazen, kazen za kršitev zakona domovine je v samih temeljih domovine.

Spomnimo se danes in spominjajmo se vedno in povsod, da so se naši junaki-mučenci borili za te večne ideale človeštva:

BOG — NAROD — DOMOVINA

Borili so se, da bi se človek vrnil k BOGU! Borili so se, da bi NAROD obdržal svoje duhovne vrednote! Borili so se, da bi domovina ostala DOMOVINA! —

Slava jim!

Zahvala

Odbor zavetišča se javno zahvali darovalcu „Mladega volička“, našim pridnim kuharicam: Ivanki, Kristinci, Cilki in Francki, ki so pod vodstvom naše neutrudne in skrbne Micke pripravile dobro kosilo. Ista zahvala naj velja strežnemu osebju. — To kosilo je bilo 23. junija 1985 v Zavetišču.

Štirideset let pozneje.

Tu pod južnim križem je jesen. Topoli se obletavajo in visoko nad njimi krožijo galebi. V dolgih vijugah hite proti valovom Srebrne reke, pa se vračajo kakor izgubljeni. Tu pod južnim križem je maj in — jesen. Prav je tako; če bi bila pomlad... —

Padali so. Kakor oveneli listi topola.

Štirideset let. Spomini, ki bolijo, bi morali umreti, pa z vsakim majem močneje zažive.

Vabijo me spet v Teharje, v Hrastnik, Škofjo Loko, Št. Vid. V Kočevskem Rogu iščem brezna, kamor je padel ves bataljon, vsi bataljoni. Kamor so z bombami zasuli ves transport ranjencev, pa žene in dekleta in otroke. — — Moj Bog, vsi, ki smo nosili Tvoje znamenje, smo bili sojeni na pogin.

Ko grebem po spominih, me zaustavljajo vprašanja: Zakaj? Kako je mogoče?

Rad bi se jim ognil, pa so se mi vklesala v lobanjo.

„Zakaj se nismo v celoti pridružili prvi naši gverili v Gorjancih? Dali bi možnost mesta vsem narodnjakom. V partizanih bi ostala le peščica prepričanih komunistov. Ne bi bilo treba za barikadami stražiti naše vasi.“

„Zakaj Ljubljana ni čula, ko se je rušilo turjaško zidovje?“

„Zakaj ni bilo ob koncu povezave z ostalimi protikomunističnimi silami: Srbskimi dobrovoljci, četniki, Vlasovci, Kozaki, Poljaki?“

„Zakaj smo za ceno prehoda preko Drave odložili orožje pred našimi neprijatelji (da ne rečem sovražniki!)?“

„Zakaj ni bataljon prostovoljcev ostal pred Dravo (v gozdovih) za morebitno potrebo zaščite razoroženim in civilom?“

„Kako je mogoče, da smo na vetrinjskem polju verjeli lažnim obljubam ljudi, ki so z nami postopali kot z ujetniki?“

„Zakaj tolika skrivnost o vedno močnejši sumnji vračanja tudi v vrstah vojaškega poveljstva?“

„Zakaj ob ugotovitvi vračanja, povelje za razbeg namesto organizirane akcije prostovoljcev — za rešitev prodanih?“

„Zakaj? Kako je mogoče?“

Vprašanja se vsiljujejo kakor očitki.

„Pusti, nikar! DOPOLNJENO JE!“ mi je nemo zamahnil z roko Selanov Polde (borec Rupnikovega bataljona, ki je v napadu streljal vedno stoje), ko sem ga v Teharjah, kjer se je že uvrščal za pokol, nagovarjal, naj počaka, da udarimo.

Dopolnjeno je!

Domobrancev ni več. Tudi partizanov ni več. Ostali so komunisti in njihova tiranija nad narodom — krvav, sramoten pečat slovenske zgodovine.

Kar nas je še preostalo iz tistih apokaliptičnih dni, bi si morali oviti

bodečo žico okoli teles, da bi nas vedno spominjala, da smo bili pred 40 leti brezpravne, gole številke pred grobom. Da smo stali že tik žrtvenika, pripravljene na največjo žrtev ljubezni, za Boga — Narod — Domovino.

Ni se nam „posrečilo“, da smo ostali živi. Niti ni zasluga naše modrosti, da smo dosegli svobodo. —

Bog je hotel in naju ohranil. Tebe in mene. Toda z določenim poslanstvom!

Da terjava PRAVICO! Za naš narod! Z zgledom pravičnosti!

Da braniva RESNICO naše borbe za naš narod in čast pobitih bratov. Z besedo resnice!

Da oznanjava LJUBEZEN. Z dejanji ljubezni in bratstva!

Tako bomo potrdili naš vzrok borbe; proti krivici, lažem in sovraštvu.

To troje združimo v mogočen obelisk — ne sredi Ljubljane — v velikem svetu! Na grob zvestobe mrtvim junakom!

Za Glavni odbor TABOR-a ZDSPB
Ivan Korošec.

NAŠI MRTVI

† Janez Ozimek

Dne 8. junija t. l. je umrl soborec Janez Ozimek. V ponedeljek je bila najprej ob 10. uri zanj sv. maša v farni cerkvi, nato pa smo ga pospremili k zadnjemu počitku na pokopališče Villegas, San Justo.

Že pri sv. maši se je g. župnik pokojnemu zahvalil za njegovo pomembno delo pri izgradnji nove župnijske cerkve in ga stavil za zgled. Ob grobu se je od njega poslovil domobranski častnik g. Ludvik Hren v imenu sobojevnikov, — posebno pa še v imenu vseh tistih, ki so bili vrnjeni iz Vetri-

nja, pa se rešili grozne smrti v krempljih brezdušnih komunističnih zverih. Kljub temu, da je bil Janez Ozimek dobro znan kot vaški stražar in domobranec, so ga vsi najbolj poznali prav zaradi tega, ker je bil rešenec iz množičnega groba. — Še ko sem bil pred leti na obisku v Kanadi, so mi njegovi soborci naročali kupe pozdravov zanj. — Ob slovesu mu je tudi TABOR DSPB položil na grob slovenski šopek nageljnov z neomadeževano trobojnico. —

Prehitro nam ga je iztrgala smrt iz naše srede, da bi lahko sam na straneh naše revije zapustil zapisano za neizbrisne anale, kaj je doživel na poti v mučeništvo in mimo smrti v svobodo. Zato hočem na teh straneh ohraniti za večne čase neizbrisno zapisano, kaj je mnogokrat — zadnjič še malo pred smrtjo — pripovedoval svojim prijateljem. Naj mu bo to pričevanje naš hvaležen spomin nanj — na sedaj že mrtvo, pa večno živo pričo tistih groznih dni. —

Janez Ozimek se je rodil 2. maja 1922 v vasi Roženpolj, fara Dobrnič na Dolenjskem. Kot kmečki sin je garal na domačiji do revolucije. Ko je napočil čas odločitve, zanj torej ni bilo težko, najti pravo mesto. Že koncem leta 1942 ga najdemo pri vaških stražah v Trebnjem, nato pri Sv. Rupertu. Kapitulacija Italije sept. 1943 ga je zajela v Dobrniču. Kot skrivač je pričakal domobrance v domačem kraju in se jim takoj pridružil. Nekaj časa je bil na Blokah, nato pa v stiškem udarnem bataljonu pod poveljstvom maj. Emila Cofa. Z istim bataljonom se je umaknil na Koroško, pa spotoma še z Rupnikovim bataljonom pomagal še poslednjič prepoditi partizane z mostu čez Dravo pri Borovljah, da je tako bila odprta pot tisočem beguncev in seveda preostalim domobrancem.

Tudi pri preorganiziranju slov. domobrancev v Slovensko narodno vojsko v Vetrinju je ostal pod poveljstvom ppolk. Emila Cofa. Dne 31. maja 1945 popoldne je bil del tega I. polka vkrcan na angleške tovornjake in odpeljan v Pliberk. Med izročeniimi je bil tudi Janez Ozimek. Z vlakom so izročene domobrance odpeljali preko Maribora do Celja. Vlak se je seveda ustavljal na vseh postajah, da jih je poneumljena drhal lahko zmerjala: „Fašisti! — Izdajalci! — Belogardisti! — Pobjite jih!“ Od vlaka so jih odgnali v taborišče Teharje in med potjo pretepali s koli in vsem, kar je rdečim zverem prišlo v roke, tako da jih je že med potjo nekaj obležalo...

V Teharjih je ostal do nekako 8.-9. junija 1945. V tem času izročeniim domobrancem niso dajali hrane in so jih dan za dnem pretepali. Ko je nekega dne šel na stranišče, je še videl svojega mlajšega brata Viktorja; potem pa ni nikdar več slišal o njem...

Zvezane s telefonsko žico najprej roke skupaj, nato pa še po dva skupaj, so natrpali na majhne tovornjake po 40 domobrancev in jih odpeljali na morišče nad Hrastnik, kjer so bile okrog Jelenice ali Bernice jame že izkopane...

Ko je komunist streljal, je ostal le lažje ranjen in padel na pobite domobrance v jami. Čeprav je imel telefonsko žico do kosti zarezano v meso, tako da je vse življenje nosil neizbrisno sled, se mu je z nadčloveškimi močmi posrečilo žico raztegniti in osvoboditi roke. Gotovo mu je sam dobri Bog dal to moč, da bi tudi on ostal živa priča komunističnih grozodejstev. Ko so rablji odšli po nadaljnje žrtve, se je izvlekel iz jame in splazil proč. Pri tem je padel še v drugo in tretjo jamo... Le božja pomoč in neizmerna volja do življenja sta ga držali toliko pri moči, da se je izvlekel iz te človeške klavnice in se po tednu dni tavanja bos, nag, lačen in razbit — in povrh še obstreljen privlekel do doma... Lastna mati ga ni spoznala, če-

prav ji je dopovedoval, da je njen sin. Saj je bil sama krasta, strjena in večinoma že ognuena kri in podplutba. Mati se je tako prestrašila, da se je onesvestila in bi gotovo tudi umrla, če ne bi priskočili na pomoč sosedje in jo obdržali pri življenju. —

Po štirih mesecih skrivanja je odšel s še nekaj drugimi skrivači proti Italiji in se leta 1948 iz taborišča Senigalia preselil v Argentino. Tu se je zaposlil pri železobetonskem delu.

Leta 1951 se je poročil s Francko Modic. V srečnem zakonu sta se mu rodila hčerka Cvetka in sin Janez. Pošten in marljiv, kot je bil, si je zgradil dve enonadstropjni hiši. V eni sedaj že živi hčerka z družino. —

To bi bila v kratkem borbena in mučeniška pot pokojnega Janeza. Kakšna škoda, da nam ga je smrt iztrgala preden bi jo lahko sam popisal še vse bolj podrobno in prepričljivo.

Vsem nam, ki smo ga poznali in je bil njegov križev pot naš, bo ostal v nepozabnem spominu.

Preostali družini izrekamo doživeto sožalje ob tako mnogo prezgodnji izgubi dragega moža in očeta.

Vencelj Dolenc.

✦ **Janez Peček**

Janez Peček (63) je umrl maja 1985. Živel je v J. L. Suárez. — Bil je domobranec v velikolaškem udarnem bataljonu.

✦ **Janez Hribar**

Janez Hribar (68) je umrl 23. maja 1985. Živel je v Berazategui. — Bil je v Rupnikovem bataljonu. — Bil je vrnjen in je ušel pri Velenju.

✦ **Prof. Lojze Horvat**

Prof. Lojze Horvat (70) je umrl 27. maja 1985. Živel je v mestu Buenos Aires. — Bil je pri slovenskih domobrancih na Primorskem.

✦ **Herman Zupan st.**

Dne 30. maja 1985 je po daljši boleznj umrl g. Herman Zupan st., solastnik podjetja Zupan Herman S. A. Umrl je v 85. letu starosti v Lomas del Mirador (Vel. Bs. As.).

Pokojni je bil poznan socialni delavec in dobitnik pri vseh slovenskih ustanovah v Argentini. Bil je ustanovni član Rožmanovega zavetišča in njegov velik dobitnik.

Ves čas je bil naročnik borčevske revije Tabor in je imel vse letnike Tabora vezane.

Blagega pokojnika bomo ohranili v hvaležnem spominu.

Naše iskreno sožalje ženi gospej Pavli, hčerki Lenčki, sinu Hermanu in ostalemu sorodstvu.

Domobranska proslava v Zavetišču

V nedeljo, 23. junija sta borčevski organizaciji Tabor in Vestnik skupno priredili globoko doživeto spominsko proslavo ob 40-letnici pokola domobrancev in civilov.

Sv. mašo je daroval preč. g. dr. Lojze Kukovica. V svoji pridigi je prikazal slovenskega fanta v dobi, ko je komunistična partija izrabila stisko naroda pod okupacijo fašizma in nacizma. Odločno je stopil na branik domovine in vere, ne da bi vprašal za dovoljenje zaveznike, ki so bili prijatelji brezbožne tiranije. Domobranska vojska, zmagujoča v borbi, prevarana po mednarodnih mešetarjih, je sprejela nase največjo žrtev — življenje na oltar domovine. Le v luči Evangelija najdemo odgovor tej slovenski tragediji. Tudi Kristus je šel preko Golgote v Vstajenje.

Ne sovraštvo ne maščevanje, ki je last slabotnih, z ljubeznijo in odpuščanjem dokažimo vzrok naše borbe pred 40 leti, tako bomo vredni bratje naših mučencev. Moja mati — treh mrtvih odmožancev je vsak dan molila za njih mučitelje. Bodimo veliki, kot so bili naši bratje na frontah domovine, kot so bili naši mučenci ob smrti, je zaključil dr. Kukovica, veliki domobranski prijatelj.

Sledil je govor zastopnika Tabora Dušana Dimnika, ki ga prinašamo na drugem mestu.

Naslednja točka je bila recitacija Simčičeve „Nekoč bo“, ki jo je podal I. Korošec.

Po recitaciji pa je spregovoril zastopnik Vestnika Dr. Miha Benedičič naslednje besede:

40 let — štiri desetletja od najstrašnejše tragedije naroda pod Triglavom.

Cvet in bodočnost naroda, razorožen, z lažjo in prevaro naložen na kamione, natovorjen na živinske vagone, izročen v roke lastnih krvnih bratov, ki so v svojem pozverinjenem deliriju uprizorili največji in najstrašnejši križev pot slovenskega naroda v vsej njegovi skoraj 1500 letni zgodovini. Zverinstvo, ki pa daleč prekaša katerokoli živalsko vrsto, ker je znano, da se živalske vrste, še tako divje, med seboj ne uničujejo.“

Ponosni možje in fantje, pohojeni, sestradani, pretepeni in skoraj goli, prepeljani preko vse domovine, na strašnem križevem potu, ki ga ne pomni zgodovina do zadnje postaje.

Častniki, podčastniki in vojaki slovenske narodne vojske, naši soborci, so umirali pod biči, puškinimi kopiti, na mesarskih klinih in večina končno trdo povezana med seboj z žico, na vhodnih žrelih podzemskih jam naše domovine. Kdo od nas si more predstavljati duševno in telesno bolečino enega samega od njih — pa gre njihovo število v tisoče in tisoče?! Noben jezik na svetu nima besede, s katero bi se to moglo vsaj približno izraziti.

Bratomor! Že v Zgodbah svetega pisma beremo, da je Kajn ubil svo-

jega brata Abela. V vsej zgodovini ne naletimo na bratomor v takem obsegu. Človeštvo je moralo priti v črno dvajseto stoletje, v dobo komunizma, ki je edini zmožen takih grozodejstev.

Vsa naša domovina pod Triglavom je eno samo morišče in pokopališče, prepojeno s krvjo njenih najboljših sinov in hčera. Kri, ki vpije do neba in še daleč preko njega.

Ako se hočemo danes ob štiridesetletnici pokloniti našim mrtvim bratom, moramo začeti takoj na Jesenicah ter slediti preko Radovljice, Kranja, Škofje Loke, št. Vida, gramozne jame pri Ljubljani, kjer je dal življenje za svojimi domobranci naš veliki general in vodnik Leon Rupnik, Celja in Teharij in naprej vse do jam v Kočevskem Rogu. Pri tem obhodu ne smemo izpustiti naše Notranjske in Primorske. Povsod, prav povsod leže zdaj že bele kosti — sadovi komunističnega zverstva.

Ob tej svečani priliki spomina pa ne moremo in ne smemo preko spomina na potoke solza in neslutene bolečine slovenskih mater, žena, bratov in sester in tudi nevest širom naše domovine, ob strahotni moriji tolikih mladih slovenskih življenj.

In na še eno opozarjam ob tej priliki! Danes imamo Slovenijo v svetu. Po vseh kontinentih zemeljske oble se sliši slovenska beseda in slovenska pesem. Da je to in da smo mi tukaj zbrani, se imamo zahvaliti neizmerni žrtvi in kruti smrti naših soborcev. Množično vračanje in množično pobijanje teh je dalo odločitev takozvanih „zaveznikov“, da se nihče več ne vrne proti svoji volji. Saj je znano, da je bil mednarodni dogovor, vrniti vse — tudi civiliste, do zadnjega otroka.

Danes raste v svetu nov slovenski rod — seme skoraj izkrvavelega naroda. Dopovejmo temu rodu, ki raste za jutri in pojutrišnjem, s kakšno strašno krvavo ceno je bil plačan njihov prihod na svet in njihovo življenje.

Nasilna smrt njihovih očetov, starih očetov, stricev, sester in teta. Naj tega nikdar ne pozabijo in presajajo to strašno narodno izročilo iz roda v rod.

Poseben spomin naj tudi velja vsem tistim soborcem, ki so preživeli in so v teh štiridesetih letih legli k večnemu počitku na kateremkoli koncu svobodnega sveta. Večen spomin in Slava!

„Danes je praznik, dvojni praznik,“ je nato poudaril vodja proslave. Med nami so naši mrtvi bratje. Danes smo eno. Razdeljeni smo le v napadu. Saj so tudi bataljoni prodirali v različnih smereh, toda k enemu — istemu cilju.

Po borbi pa se spet najdemo, kot danes, v iskrenem borčevskem prijateljstvu, prekaljenem v ognju domovine. Tako prijateljstvo ne more umreti nikoli!

Mogočna „Oče, mati...“ je podkrepila veliki spomin mrtvih junakov.

Sledilo je okusno kosilo, kjer so se številni borci in prijatelji zadržali ob prisrčnem razgovoru do poznega popoldneva.

Stane Kos: STALINISTIČNA REVOLUCIJA NA SLOVENSLEM 1941—1945. — I. del.

Samozaložba. Rim, junij 1984. Tiskala Mohorjeva tiskarna v Celovcu. Str. 366

„Kaj se je v Sloveniji med vojno v resnici zgodilo?“

Na to vprašanje, ki ga sebi in bralcu zastavlja Stane Kos na začetku uvodnih besed k svoji knjigi, je v zdomstvu skušala odgovoriti že vrsta piscev. Nekateri bolj, drugi manj zadovoljivo.

Eni so odgovorili na osnovi svojih osebnih doživetij ali celo tragike, kot npr. rev. Mirko Kozina v svoji „Sloveniji, deželi moje radosti in moje bolečine“ (nedvomno najboljša, kar je te vrste opisovanja zdomstvo doslej dalo); drugi z apriornih pozicij, med katerimi nam je najbolj kričeč vzorec zatrdno dal dr. Jakob Kolarič CM, ki si je očitno izbral gledišče, da bo lik škofa dr. Gregorija Rožmana tem bolj očistil (neglede na to, da škof nikakšnega pranja pred zgodovino ne potrebuje), čim bolj bo onečdil gen. Leona Rupnika (magari z izmišljotino, krivim pričevanjem in celo falzifikatom), kot da ne bi bil škofov najbolj naravni zaveznik, ki je na določenem položaju, za katerega ga je kot najbolj primerne izbral prav škof, bil pač prinujen h korakom in besedam, kakršnih od škofa nikdo ni zahteval in jih je torej delal iz prostovoljnega nagiba; zopet drugi pa z obdelavo specifičnih tvarin, med katerimi prav gotovo prednjačita „Vetrinjska tragedija“ in posebej Taborova „Matica mrtvih“, oziroma „Bela knjiga“ v vseh izdajah — doslej najmočnejši dokument, ki je prav s strogo neovrgljivostjo mašetja tisočev imen zverinsko pokončanih Slovencev za stalinistično revolucijo dokončno spodnesel tla režimskemu mitu o osvobodilni borbi in prisilil tudi Edvarda Kocbeka, da je končno moral spregovoriti in sprožiti, kar poslej je in bo še sledilo.

Celotne, sistematične obdelave naše medvojne problematike pa zdomstvo doslej še ni dalo. — Miha Marijan Vir je v prvem zvezku svojega spisa „Pravi obraz Osvobodilne fronte“ sicer nakazal, da bi utegnil napisati, kar je nekomunistični del naroda doma in v zdomstvu že desetletja pričakoval, pa sta se mu ostala dva dela (ne malo po krivdi sicer zelo marljivega, pa za takšni posel vse premalo selektivnega in kritičnega založnika) izpridila skoraj že v pamflet. — Dr. Tine Debeljak, od katerega bi zaradi njegove nedvomne strokovne podkovanosti največ pričakovali, je tudi zgrešil nalogo, ki jo je očitno podredil svojemu članstvu Slovenskega narodnega odbora, in ki jo v podlistkih „Svobodne Slovenije“ zapustil samo dokaz svoje razgledanosti, načitanosti in truda pri zbiranju gradiva, kakršno je pač v skladnosti z njegovim vnaprej prisvojenim (strankarskim) političnim konceptom, ki pa je ostalo brez kritične, primerjalne analize in ureditve; tako da bo lahko služilo samo kot na hitrico skicirani črni, neprečiščeni osnutek in napotek k virom za neko bodoče raziskovanje in strokovno zgodovinsko obdelavo.

Tako bi torej s spisom Staneta Kosa v zdomstvu stali pred prvim poizkusom celotne, sistematične obdelave problema stalinistične revolucije na Slovenskem prav za časa vojne (1941—1945), nje družbeno-političnih vzrokov, metod, ciljev — in posledic; čeprav vsaj ta pričujoči prvi del nakazuje, da tudi to delo, žal, še ni sad strokovnega oblikovanja, ampak hvalevreden trud amaterja, ki se tega očitno zaveda, ko se že kar v uvodu vnaprej izgovori: „Če je v knjigi kaj, kar se oddaljuje od objektivne resnice, je tisto zmota — laž gotovo ni...“ in s tem „odpre dežnik“, kakor pravimo v Argentini, za slučaj, če bi — „deževalo“. (Se je pri tem spomnil tretjega dela Rožmanovega življenjepisa, čigar nezaslišne „spodrsrljaje“ so potem nekateri zainteresirani — in soudeleženi — krogi hiteli opravičevati — z zmoto?) Strokovnjak takšnega opravičila ne bi nikdar zapisal. Poznani venezuelski zgodovinski analitik Arturo Uslar Pietri je nekje poudaril: „Če je spomin v vseh vedah menadomestljiva osnova poznavanja in napredovanja, ni to nič manj v zgodovinopisju. Kako naj sicer poznamo zgodovino in celo o njej razpravljamo, če nimamo v spominu nekega neobhodnega poznanja datumov, dogodkov in časovnega zapovrstja?“

Ker pa stojimo pred prvim poizkusom kritične analize naše celotne medvojne problematike, to seveda v ničemer ne zmanjšuje piščeve zasluge in je samo hvalevredno, da se je lotil naloge, za katero so bili pozvani strokovnjaki, pa so nas za ta sad našega poslanstva v zdomstvu prikrajšali.

Prav zato moram priznati, da mu nemalo zamerjam psevdonim. Danes, ko mlada znanstvenica celo v domovini že postavlja „obelisk sredi Ljubljane“ pobitim domobrancem, pač ne morem več najti veljavnega razloga, da v zdomstvu prav posebej za ugotovitve kritične analize zgodovinskih dogodkov ne bi postavili polnega imena.

Česar ne smem pozabiti, je sintetični prikaz zgodovine Slovencev v prvi Jugoslaviji in še celo miselnih tokov v predvojni Sloveniji. Te neobhodne predpostavke za poizkus pravičnega vrednotenja idejnih in družbeno-političnih vzročnikov medvojnega dogajanja pri nas doslej v zdomstvu še nikdo ni postavil pod tako objektivno prizmo; čeprav poznavalcu ne bo ušlo, da v tako skrčenem prikazu seveda ne manjka pomanjkljivosti in nekaterih pre nagljenih sodb. Doslej so predvsem mlajšemu rodu, ki na dogajanjih ni bil udeležen in zato ne sprejema golih dogmatičnih trditev in ocen, marsikateri pripetljaji in predvsem koraki udeležencev (npr. slučaj katoliškega pesnika Edvarda Kocbeka) ostali nerazumljivi in stalinistične revolucije prav za časa vojne, ko naj bi vsa naravnost prebivalstva bila zares usmerjena k osvobojenju, vsaj ne obsoja v meri, kakršno spričo objektivnih danosti zasluži, če že celo ne malikuje (predvsem v domovini) njenega nevzdržnega, privzgojenega mita o osvobodilnem boju. Da je vsaj v neki meri to vrzel izpolnil, je močna pozitivna plat Kosovega dela.

Prav tako je pisec prvič v zdomstvu vsaj s kritično leščerbo posvetil v taktiziranje našega medvojnega nekomunističnega političnega vodstva, ki se je voči neizbežne katastrofe države razdelila v dve ekipi: ena, ki se je

prebila k zaveznikom, in druga, ki naj bi pod okupacijo „slovensko kri kar najbolj ščitila“, kakor zabeleži Stane Kos. Usoda našega naroda pod nemško okupacijo na Gorenjskem in Štajerskem (deportacije itd.) je to drugo ekipo slovenskih politikov „vodila k odločitvi, da bodo z Italijani lojalno sodelovali“, pa je „njihove poštene namene“ komunistična partija izigrala v svojo korist z razglašanjem upora proti okupatorjem; tem bolj, ker piscu „kljub temu ostaja vprašanje, ali niso šli slovenski predstavniki v taktiziranju z Italijani semintja le predaleč“ (Str. 107).

V tej zvezi se mi vsiljujeta vsaj dve bistveni pripombi oziroma ugotovitvi, ki ju je Stane Kos prezrl.

Prva je ocena že same narave ekipe, ki je ostala v domovini, da bi „kar najbolj ščitila slovensko kri“. S samim trenutkom, ko se je za to odločila, ji je namreč moralo že biti jasno, kakšna bo njena vloga — t. j. narava — pod okupacijo. Zato se je morala predvsem zavedati, da je vsaj njena politična bodočnost postavljena na kocko; kar pa spričo reče slovenske krvi, ki je začela teči predvsem z zločinskim nastopom stalinistične revolucije, ni bila nikakšna previsoka cena za ljudi resničnega narodnega in moralnega kalibra. (To je v celo mnogo manj usodnih okoliščinah, kot so vladale pri nas, na Francoskem dokazal maršal Petain.) Če se je pošteno odločila, da ščiti slovensko kri (v kar navzlic komunističnemu agitatorskemu rjoenju noben rodoljubni Slovenec ni dvomil — in še danes ne dvomi), je morala v svojem poslanstvu iti do konca — neglede na politično ceno; najmanj za ceno „čistih rok“! Ali pa ni bila potrebna! Ali pa naj bi slovensko kri enostavno prepustila njeni usodi (če bi to bilo pošteno in pravilno, je seveda drugo vprašanje, na katerega „znajo“ s svojo dialektiko odgovoriti samo komunisti) in morebiti skrbi kakšnega avtentičnega kolaboraterja — če bi se seveda našel —, sama pa se že na samem začetku resnično pogrezniti v podzemlje, ker se stalinistični revoluciji seveda ni mogla priključiti; kar je vsaj že maja 1942, ko je tudi že bilo prepozno, resnično poskušalo nekaj mladih idealistov s „štajerskim bataljonom“, ki pa jih ti politiki tudi niso podprli. Vso zgodovinsko opravičilo, ves zgodovinski smisel pa je ta ekipa zgubila, ko je najprej z raznimi celo državnopravnimi predlogi — ban Marko Natlačen najprej Nemcem (12. aprila 1941) v Celju, potem pa (18. aprila 1941) Mussoliniju —, z vdanostnimi izjavami celo v imenu vsega prebivalstva, s sosvetom pri italijanskem Visokem komisarju, z obiskom pri Mussoliniju v Rimu, z visokimi fašističnimi odlikovanji itd. dala vse adute v roke stalinistični revolucionarni perfidiji, potem pa z zapuščanjem proslulega sosveta pri Visokem komisarju, z odstopom ljubljanskega župana dr. Jureta Adlešiča itd. začela skakati z voza, na katerem je bila nagrmadena trpeča usoda slovenskega ljudstva med neznosno sovražno okupacijo in takrat tudi že istočasno zverinsko stalinistično revolucijo.

Drugo, česar ne Stane Kos (vsaj v tem prvem delu še ne) ne nikdo drugi v svojih spisih ne vrednoti zadosti (ali nič), pa je dejstvo, da je samo in prav ta politična ekipa ustvarila neizogibne okoliščine in postavila nerazrušljive temelje za vso našo poznejšo takoimenovano „kolaboracijo“ — od

vaških straž do domobranstva in seveda generala Leona Rupnika —, ker je bila samo nujna, tedaj že neizbežna posledica njene pričete, pa ne dokončane naloge; to je tega, kar je ob razsulu države, ko še ni bilo ne duha ne sluha o stalinistični revoluciji, začela delati, pa se v strahu pred komunisti in predvsem v skrbi za svojo politično bodočnost spremenila v netopirje (ne tič ne miš!), ko bi njena skrb za „ščitenje slovenske krvi“ bila še vse bolj potrebna kot ob samem razsulu države.

Stane Kos v tej zvezi na str. 113 sicer presodi: „Namesto da bi slovenski politiki vodili do italijanskega okupatorja dosledno pasivno rezistenco, so bili do njega lojalni; „pa ne konstatira posledic, to je, da so v takšnem ravnanju imela svoj neizbežni izvor vsa poznejša dogajanja — vse do Vetrinja. — Jih bo postavil na pravilno mesto in jih tudi pravično ovrednotil v nadaljevanju svojega spisa, ko bo nujno moralo biti govora o slovenskem domobranstvu (takrat edini možni posledici Turjaka in Grčaric) in generalu Leonu Rupniku, edinemu, ki ni mislil na svojo politično bodočnost, ampak ie že vnaprej vedel, da bo žrtev (kar ni isto kot grešni kozel!)? Bo tudi generala Leona Rupnika, ki ga je na njegovo mesto povrh potisnila prav ta ekipa s pomočjo škofa dr. Gregorija Rožmana, postavil pod vsaj enako zelo lojalno lupo, kot na isti strani razloži svojo gornjo ugotovitev: „Njihov cilj je bil ohranitev elementarnega narodnega življenja, za kar je bila dana možnost le v Ljubljanski pokrajini? Zakaj tudi pod nemško okupacijo je bil poseben status Ljubljanske pokrajine, kakršni je botrovala ta ekipa (samo Rupnikov pristanek na prezidentstvo je preprečil, da njegovega mesta ni zasedel nov fašistični Visoki komisar, ki je že bil na poti; je že kdo pomislil, kaj bi to pod istočasno nemško okupacijo pomenilo?), temeljna pogojnost vsega dogajanja in temu odgovarjajočega ravnanja. Usodnost časa spričo bližajočega se konca vojne pa je bila še vse bolj zahtevna kot pod italijansko okupacijo! Nemci (posebno vrhovni poveljnik tega področja gen. Erwin Rö-sener) do zadnje minute pred kapitulacijo — in tudi po njej (še danes!) — niso bili (in niso) Italijani!

Strnjeno: Če — upoštevajoč tudi globoko protikomunistično idejno navoranost in idiosinkrasijo ogromne večine slovenskega naroda — nismo ne samo smeli, ampak tudi ne mogli pustiti prostih rok stalinističnim bandam, katerih izprijenim voditeljem je ta ekipa politikov s svojo „lojalnostjo“ (nekako jo je pač treba poimenovati) od samega začetka okupacije izročila vse adute, potem je možna samo konstatacija, da je prav ona ustvarila okolnosti, ki se jim v obrambi pred krvavim navalom zločinske stalinistične revolucije prav za časa tuje okupacije ni bilo več mogoče izogniti.

In tu se v posledici vsiljujejo nekatera nujna vprašanja:

Zakaj potem trmasto izravnavanje krive vrbe, ki je bila zasajena že na samem začetku okupacije, ko komunisti še niso stopili na plan in je na Ravni gori že gnezdil prvi evropski rezistenčni orel Draža Mihailović? Na drugi strani pa zahteva, da bi Rupnik moral Nemcem javno pljuvati v obraz, da bi „pravilno“ — „ščitil slovensko kri“? Kot da so zavezniki — in predvsem komunisti — čez noč pozabili na vse, kar se je v Ljubljanski pokrajini

dogajalo že spomladi 1941. leta! Zakaj potem prav s strani teh politikov vsa (vsaj) obstrukcija Rupnikovih prizadevanj, če pa so ga prav ti politiki porinili na položaj, kjer naj bi namesto njih dokončal, kar so oni — brez potrebe, kakor vsaj nakazuje tudi Stane Kos — „za zaščito slovenske krvi“ pod čisto drugačnimi okolnostmi — ker še ni bilo stalinistične revolucije — pričeli že spomladi leta 1941? Zakaj že takrat — in do današnjih dni — vsa gonja proti Rupniku, ki mu je trpeči narod zaupal in že tudi več kot slutil, da je celo izbil komunistom iz rok revolucionarni mit in sprožil edino resnično (prvo!) slovensko narodno revolucijo: — namesto razrednega boja, zedinjenja za idejnim vodilom: Bog — Narod — Domovina? (Mogočni protikomunistični tabori plebiscitarnega leta 1944, kakršnih komunisti pri vsem terorističnim obvladanju upravnega aparata nikdar niso mogli prekositi — v vseh 40 letih „svobode“!) Zakaj ob popolnem nepoznanju (ali preziranju, kar je še huje) svetovnopolitične konstelacije ob koncu vojne odstranitev Rupnika v norem zaupanju v prihod zaveznikov v Ljubljano? Zakaj s tem ugonobitev Rupnikovega načrta o poslednjem, usodnem protikomunističnem odporu združenih jugoslovanskih (in drugih) sil v Sloveniji (končno vsaj v Gorenjskem kotu), česar so se komunisti najbolj bali in kar so ne samo želeli, ampak tudi pričakovali zahodni zavezniki? (Churchill je v tem videl vsaj delno uresničenje svoje zamišli o invaziji na Balkan, ki naj bi postavila jez stalinističnemu vdoru v zahodno Evropo. Da so rešili vsaj Trst in Koroško — del Avstrije —, so proti vsem svojim zgodovinskim tradicijam — ali v skladu z njimi? — pristali celo na predajo vseh jugoslovanskih protikomunističnih oboroženih oddelkov — ne samo domobrancev — Titu!) Zakaj spričo teh dejstev do današnjih dni vztrajanje na utopični, pravljični čenči o nekakšnem odrešilnem „pripeljavanju“ domobrancev „na stran zaveznikov“, kar naj bi preprečilo Rupnikovo trmasto vztrajanje na njegovem „kolaboracionističnem“ položaju, kakor da bi zavezniki ne vedeli, kdo so bili ti politiki že spomladi leta 1941? Zakaj potem vsaj distanciranje če ne že vztrajno blatenje Rupnika — od sramotnega sprejema v taborišču Servigliano, ko so ga Angleži že spustili na svobodo, do današnjega dne? Zakaj na eni strani vsiljivo čaščenje nekaterih „veličin“ iz te ekipe, na drugi strani pa vsako ugotovitev dejstev ožigosati z „osebnim kultom“? Priznanje, še manj hvaležnost, še dolgo ni osebni kult!) Zakaj desetletja pri naših komemoracijah za „žrtvami okupacije in komunistične revolucije“ popoln molk celo o slovenskem domobranstvu — da o Rupniku ne govorimo — (vsaj v Argentini, kamor se je zateklo jedro te ekipe), ki je vendar bilo — ne malo prav po zaslugi te ekipe — poglavitna žrtev? Zakaj razbijanje enotnosti, ki jo je s krvjo svojih padlih zvarilo slovensko domobranstvo za časa svojega zgodovinsko zglednega odpora proti stalinizmu? (Pred leti sem v nekem izmed redkih, pa zato tem bolj iskrenih razgovorov pokojnemu Milošu Saretu očital: „Vaša edinstvena in usodna taktična napaka v emigraciji je bila, da se niste polastili domobranstva in Rupnika. Kako vse drugačna bi bila naša ideološka emigracija! Kaj vse bi dosegli z združenimi močmi, ki smo jih trošili v sterilnih prepirih, ker domobranstva in Rupnika pač ne bo mogoče izbrisati iz zgodovine.“) — Itd. itd. itd. —

Bo vsaj Stane Kos, ki je s tem prvim delom svojega spisa dokazal, da ima potrebne osnove za kritično ocenjevanje, znal in imel korajžjo odgovoriti pravično na vsa ta (in še toliko drugih) vprašanja v nadaljevanju svojega hvalevrednega truda?

Zakaj, ali smo v odporu proti komunizmu vsi grešili, kar je že doslejšnja zgodovina dokazala, da ni res, ali pa smo preko naših domobrancev bili v prerodu človeštva zgleđniki ne samo za bodočnost slovenskih rodov, temveč za ves svet, kakor je že doslejšnja zgodovina tudi dokazala, da je res!

Če je kdo „grešil“, je to bila prav ona prva ekipa, ki je odšla k zaveznikom, pa ni znala — ni mogla? — uspešno mojstrovati neizbežnih danosti v domovini in s tem zastopati resnične koristi svojega naroda, temveč samo povzročala njegovo še večjo zmedo in nesrečo. Npr. protislovna navodila: „Zatrite vsako partizanstvo!“ (Str. 243), potem pa: „Naj (vaške straže in legionarji) jenjajo z bojem proti partizanom in naj se jim pridružijo v boju za svobodo!“ (Str. 245) in pa prosluli, nesrečni Kuharjevi pozivi preko londonskega radia, ob katerem je izgorevalo pričakovanje slovenskega naroda, ki zaradi tega radia ni bil samo zaprt in mučen, ampak celo streljan — kot talec... Ko bi vsaj molčal! Tudi za ceno internacije! Koliko preprostih, nedolžnih Slovencev, ki niso hoteli biti glasniki naše usodnosti kot Kuhar, je npr. končalo s smrtjo v internaciji na Rabu! Takšna usoda Kuharja — vsaj za molk — še zdaleč ne bi doletela! —

Vse to je seveda samo uvod, ki bo predvsem mlajšim rodovom pomagal bolj kritično in zato bolj pravilno vrednotiti poglavitno vsebino Kosove knjige, ko na str. 114 začinja odgrinjati zaveso stalinistične zarote na Slovenskem in jo v tem delu zaključuje s proslulim kočevskim „sodnim“ procesom po tragediji v Grčaricah in na Turjaku (sept. 1943), kjer so komunisti „pravno“ dokazali vse svoje idejne, moralne in človeške kakovosti...

Ocenjevalec knjige se kajpak ne more na dolgo zadrževati ob ponazoritvi vseh primerov, ki jih Stane Kos v teh poglavjih dokumentarno našteva. To je začetek najbolj grozljive zgodbe tisočletne žitnosti slovenskega človeka, ker se je pri vsej neverjetni fantastičnosti vse to na Slovenskem zares dogajalo.

Pisec te ocene je vse to sam sodoživljal in v preteklih desetletjih prebral najbrž vse, kar je bilo o tem razdobju raztresenega po naših publikacijah. Zato mu je vse to bilo že več kot znano. Mogoče je prav zato, vsa obsežnost grozote tistih časov zopet stopila z dušljivo nezadržnostjo v njegovo zavest, ko se je pogreznil v Kosovo kronološko naštevanje žrtv tega prvega obdobja stalinistične revolucije na Slovenskem, za kar so mu ob nujnih dopolnitvah iz poznejših virov očitno služile „črne bukve“ iz leta 1944, kakor so te iste „črne bukve“ bile neizbežna osnova in največkrat vir vsemu, kar je bilo o tem obdobju poslej napisanega in s še večjimi podrobnostmi dopoljenega. (Mirku Javorniku in njegovim sodelavcem pri „črnih bukvah“ ne bo mogel biti slovenski narod nikdar zadosti hvaležen za ta temeljni dokument slovenske zgodovine tistih let. Če ne zaradi drugega, za to bo moral

slovenski narod temu po telesu majhnemu velikemu Slovincu vsaj v njegovi notranjski Cerknici postaviti spomenik. Komunisti že vedo, zakaj ga tako sovražijo.)

Spričo tega se v sedaj že več kot štiridesetletni odmaknjenosti človek kolikortoliko normalnih umskih in moralnih kakovosti mora znova in znova predvsem vprašati: V kakšnih možganih se je sploh lahko porodila zamisel revolucije prav za časa tuje okupacije — pa naj bi bila kakršnekoži ideološke zvrsti? Že samo to je grozodejstvo, ki izpričuje popolno umsko, moralno — patološko perversnost! V količjak zdravi človeški pameti se pri vsem idejnem fanatizmu kaj takšnega ne bi moglo nikdar poroditi! Posebej še po vsem, kar je narod že prestajal vsaj na okupiranem Gorenjskem in Štajerskem. — Kdo je lahko med našim dobrim, prosvetljenim ljudstvom sprostil bestialne nagone samouničenja, kakršnega ni mogoče izslediti med najbolj primitivnimi plemeni? Kakšna stvar je bila vredna groznega uničenja Kozinčeve, Mavserjeve in tolikih drugih garaških slovenskih družin? S čim je mogoče opravičiti Grozdetovo strahotno smrt? Kaj naj rečemo o bestialnosti pokončanja noseče mlade žene Novakove? Kaj o Feliksu Pogačniku in njegovi ženi — o vseh pokončanih slovenskih ljudeh, ki jih Stane Kos znova kliče v spomin? O stotinah slovenskih ljudi! — Kaj? Kaj? Kaj? — Vsako izmed tu naštetih grozodejstev poraja znova in znova vprašanje brez vsaj kolikor toliko smiselnega odgovora: Komu je vsa ta groza lahko koristila? — Pametni ljudje protestirajo in se zgražajo nad nesmiselnim kleščanjem gozdov! Tu pa so na zverinski način pokončane padale stotine in tisoči slovenskih življenj! Najboljših Slovencev! — Zato, da se je „velikemu Stalinu iz slovenskih gozdov odzival tovariš Tito“??!!

V dolgih desetletjih pismenske tlake sem znal opisati mnoge stvari; znal sem odgovoriti na prenekatero zamotano vprašanje naše usodnosti. Pred temi stranmi Kosove knjige se mi ustavlja pisalo... In tu je zabeleženo šele prvo obdobje stalinistične revolucije na Slovenskem — do jeseni 1943. — Kje je še monstrozno množično pokončanje dvanajsttisoč brez orožja predanih, nebogljenih, golih, sestradanih, v mučenju pohabljenih slovenskih domobrancev — v samo nekaj tednih maja-junija 1945 — po vojni, po „zmagi“, po „osvoboditvi“...?!

Če se že danes — celo med budno slovensko mladino v domovini, ki jo je sistem od rojstva naprej cepil z mamili svojih tez in tabujev, kažejo znaki zavračanja zgodovinsko, idejno, nacionalno in ekonomsko nevzdržne družbeno-politične terapije, kaj bodo mislili o svojih prednikih šele otroci in vnuki te današnje mladine, ko bodo prebirali tudi te Kosove strani? — In se še najdejo posamezniki, ki so si s krvjo teh ne samo grozljivih, ampak povrh še povsem nesmiselnih žrtev prislužili Mercedese, weekendice, naložbe v švic... in se še danes drznejo vse to „opravičevati“ in celo povzdigovati v heroiko nekakšnega „osvobodilnega boja“?! — Kakšnega osvobodilnega boja?! — Zakaj če bi šlo zares za osvobodilni boj, kaj je ta „osvobodilna“ groza doprinesla k osvoboditvi našega naroda? — Ne samo Slovenija, noben kos Jugoslavije ni bil osvobojen niti sekundo prej, dokler niso veliki, močni

zavezniki zdrobili nemškega vojnega stroja! Proti vsem medzavezniškim dogovorom je Stalinova rdeča armada celo vdrla v Jugoslavijo, da je ustoličila Tita v Belgradu, in deloma tudi v Slovenijo, da je uživa partizanska sodrga lahko plašno pricapljala na izpraznjene ljubljanske ulice — šele dan po nemški kapitulaciji!

Kje je torej smisel? Zakaj torej vsa zverstva, ob katerih se pri prebiranju tega dela Kosovega spisa človeku ježijo lasje in ga je v dno duše sram, da je iste krvi kot tista zvrst podljudi, ki je to zamislila, sprožila, izvedla in zagrešila? Samo zato, da je zaradi nezgode pri rojstvu z občutkom manjvrednosti zaznamovani Edi Kardelj za nekaj let užival uresničenje svojih patoloških ambicij in svojih bolnih fantazij, s katerimi je slovenskemu narodu ustvaril takšen „raj“, da mu je celo lastni sin ušel iz njega v prostovoljni grob in še po 40 letih tisoči in tisoči naših ljudi odhajajo v tuji svet, kjer si lahko v svobodi ne samo služijo pravično mero kruha, ampak tudi zbirajo premoženje za bodočnost svojih otrok?

Za to vse te žrtve? Pa tudi žrtve v gozdovih, kjer med partizani tudi ni manjkalo idealistov, ki so nasedli Titovi in Kardeljevi stalinistični perverzности? — Vsi drugi narodi pa so med minulo vojno gledali, kako bi čim bolj očuvali svojo kri! (Čehom je bilo samo enih Lidic kar zadosti, da Francozov, Holandcev, Belgijcev itd. sploh ne omenjam).

Ne bi spričo rezultatov, ki smo jim že 40 let priče, bilo celo mnogo boljše celo tisto „lojalno letanje“ okrog okupatorjev, če vse te strahotne žrvice stalinistične revolucije niso mogle doseči, da tudi Ljubljana ne bi bila „osvobojena“ šele dan po nemški kapitulaciji pred zmagovitimi zavezniki? Niso torej imeli neskončno bolj prav tisti „kolaboraterji“, ki so vse gradili na pričakovanju tega trenutka? Nekje sem namreč prebral: „Politika ni zadeva ne mislecev ne moralistov; je umetnost, kako iz danih okoliščin izveleči čim več koristi.“ (Barrés.)

Kakšna bi bila takrat resnično osvobojena Slovenija, kakšna bi bila resnično svobodna Slovenija danes, če ne bi bili za stalinistično perverznost in patološko utopijo žrtvovani vsi ti tisoči najboljših ljudi na obeh straneh? Kaj bi bilo, če bi bila takrat Slovenija združena, enotna, složna v navdušenju osvobojenja in bi se namesto ušive partizanske drhali v predhodnici Stalinovega vdora do Jadrana, z naših planin spustili disciplinirani oddelki redne nacionalne vojske in bi za odmikajočimi se, potolčenimi nemškimi četami zdrveli na Koroško, v Trst? Kdo bi nam v tem slučaju osporaval Koroško? Kdo bi nam zanikal Trst? Če je potem celo dvanajsttisoč domobrancev moralo s svojo mučniško krvjo plačati odkupnino za rešitev Koroške in Trsta iz Stalincvih krempljev... (Preberite, kakšno priznanje se je v tem vprašanju izmuznilo Beblerju v knjigi njegovih spominov!)

Pomisljijo na vse to in jih ni sram, ko se nekateri celo objestno še oglašajo, kadar jih že lastni otroci, vzgojeni v njihovem s tabuji zabarikadiranem okolju, kličejo na obračun? — Si sploh še drznejše odpreti usta? —

Pa tudi mi v zdomstvu — in ves svobodni svet — moramo iz našega tragičnega primera končno potegniti nek prijemljiv zaključek. — Bomo

zdomci po vseh žrtvah, vseh izkušnjah, vseh dokazih zgodovinskega razvoja še naprej kot prirastli na komunistične limanice o lažnjivem mitu „osvobodilne borbe“, kot obsedene marionetke komunističnih perfidnih tez „preganjali čarovnice“ in iz ničevih, nesmiselnih omizijsko-političnih prestižnih razlogov še vedno iskali žrtenega kozla v generalu Leonu Rupniku, ki naj bi odkupil našo skupno, vsenarodno katastrofo, ko pa je problem bil in je še danes popolnoma jasno obmejen in odmerjen: Komunizem — ne komunizem! Tlaka — svoboda! Tiranija — demokracija! Vse drugo so pogojnosti, kako v danih prilikah ta problem rešiti.

Če se je proti fašizmu in nacizmu, ki zaradi svojega bistvenega nacionalnega obeležja še zdaleč nista predstavljala tolikšne nevarnosti kot k svetovni revoluciji naravnani komunizem, združil takorekoč ves demokratični svet, kaj svobodoljubno človeštvo še čaka, da se namesto izgubljanja časa in tudi krvi v idejnih in političnih sofizmih končno ne združi na osnovi bistvenih vrednot človeka vrednega sožitja: Bog — Narod — Domovina? — —

Vse to in še marsikaj je vzburknilo v moji zavesti ob prebiranju Kosove knjige. Zato sem mu hvaležen tudi zato, ker mi je z njo dal povod, da ser zaradi pomanjkanja prostora v reviji, ki mi je knjigo zaupala v oceno, vsaj to lahko vrgel na plan.

Vse to in še marsikaj bo nujno šlo skozi zavest predvsem tudi rodovom, ki bodo Kosovo pričevanje naših dni prebirali — še daleč za nami. Naši generaciji v sramoto bodo ob njej spoznali, česar ne smejo nikdar več ponoviti!

In da bo tako, bo tudi Stane Kos pri nadaljevanju svojega truda moral obdržati v zavesti vse to in še marsikaj. —

Kljub temu, da je že zares zelo pozno, pre nagljenost ni na mestu; zakaj več kot resničnih zmot, pred katerimi je „odprl dežnik“, je v knjigi-neodgovorjenih vprašanj, mogoče površnih tez in pre nagljenih zaključkov. —

Predvsem je kot zakleto zopet najslabše odrezal gen. Leon Rupnik, ki ga Stane Kos v tem delu sicer omenja samo mimogrede, ker v tem obdobju pač še ni usodno posegel v dogodke. (Ne morem razumeti, zakaj pri vseh piscih naše medrevolucionarne kronike toliko „zmot“ in „spodrsljajev“ ravno okoli Rupnika, ko vendar o nobenem liku naše takratne dejavnosti ni na razpolago toliko notornih dejstev in nedvomnih dokumentov — celo v dnevnem časopisju — kot o njem, ker se je za trpinčeni narod pač pri „prednjih vratih“ hodil poniževati k okupatorjem.)

Stane Kos npr. na str. 198 pravi:

Tudi italijanskemu okupatorju, kot nemškemu, so bili bolj pogoddu bivši oficirji kot politiki — oficirji so bili pač navajeni izpolnjevati ukaze nadrejenih. Zato so Italijani ponudili župansko mesto v Ljubljani div. generalu Leonu Rupniku (pomladi 1942).

Od kdo je to vzel? Saj vendar komaj nekaj strani prej (172—174) pravilno opiše vprašanje oficirjev bivše jugoslovanske vojske v Ljubljanski pokrajini, ki so jih Italijani vendar prve — že 19. marca 1942! — polovili in poslali v internacijo. (Ni važno, če se je to zgodilo po ovadbi komunistične

partije). Je torej težko verjetno, da bi jim bili bivši oficirji „bolj pogodu“ kot politiki, ki so se takrat že celo dičili z visokimi fašističnimi odlikovanji. Neglede na to, da so Italijani za župansko mesto prej iskali kandidate že drugod, preden so prišli do Rupnika (že tu, kot pozneje pri postavitvi gen. Rupnika na mesto prezidenta pod nemško okupacijo, vloga škofa dr. Gregorija Rožmana ni bila brez pomena; saj je pod Italijani, ki so ga celo odlikovali z visokim odlikovanjem, razpolagal s še vse večjim vplivom kot pri Nemcih), mu torej niso ponudili županskega mesta v Ljubljani zato, ker so — „oficirji bili pač navajeni izpolnjevati ukaze nadrejenih“. (Tudi Nemci ga niso zato postavili za prezidenta; o čemer bo govora, ko bomo dobili v roke nadaljevanje Kosove knjige.)

Še bolj se prenagli in zato spodrsne, ko v nadaljevanju na isti strani zapiše:

Rupnik je postal ljubljanski župan z Graziolijevim imenovanjem (2. jun. 1942), s tem pa je prenehal biti župan dr. Adlešič.

Ravno narobe je res! — Ni dr. Jure Adlešič nehal biti župan mesta Ljubljane s tem, da so Italijani na to mesto imenovali gen. Leona Rupnika, temveč je gen. Leon Rupnik bil imenovan na mesto ljubljanskega župana s tem, da je dr. Jure Adlešič zapustil mesto ljubljanskega župana — edine slovenske upravne instance, ki je še ostala — in odšel „na počitek“ — v Merano!

Ko so namreč proti koncu leta 1941 in na pomlad leta 1942 začele bolj pogosto tudi po ljubljanskih ulicah brenčati zločinske morilske ose iz revolverskih šaržerjev komunističnih „likvidatorjev“ („heroj“ Brajnik idr.), je dr. Jure Adlešič nenadoma začel udrihati po mizi (seveda pred svojimi podrejenimi, ne pred Italijani!): „Moja vlada je v Londonu!“ (Zakaj ni tako lopnil že po Mussolinijevi velikanski pisalni mizi, ko se mu je šel 8. junija 1941 z dr. Natlačénom in sosvetom poklonit v palačo Venezia v Rimu in s svojo prisotnostjo podprl vdanostne izjave „modremu Duceju“ — celo „v imenu vsega prebivalstva“?)

Celo Franček Saje v isti izdaji svojega „Belogardizma“, ki ga Stane Kos s pridom našteva med svojimi viri, na str. 246 pravi:

Ker je ljubljanski župan dr. Jure Adlešič zaradi italijanskega odklonilnega stališča do belogradističnih zahtev spomladi 1942. leta prosil za razrešitev svojega položaja, je Grazioli za ljubljanskega župana 2. junija 1942 imenoval generala Rupnika...*)

*) — Kako žalostno je pač, da za to dobo vsi pisci morajo svoje vire črpati iz tega osnovnega komunističnega teksta, ker so naši ljudje od škofijskega ordinariata navzdol zapustili vse gradivo (nekateri celo dokaze svoje zaksne nezvestobe) komunistom, ki jim sicer ne bi smelo priti v roke nič drugega kot v službenem listu objavljeni dkoumenti in kronika dnevnega časopisja. Kje vse je nora vera v prihod zaveznikov v Ljubljano pustila svoje posledice! — O Rupnikovem „otročkem vrtcu“ so se in se bodo lahko še mnogo razpisovali, toda nikdar mu ne bodo mogli očitati, da je le en bistveni dokument iz Rupnikove okolice prepustil komunistom! — Može je tudi to eden izmed razlogov, da Franček Saje nikdar ni mogel

V nadaljevanju Stane Kos na isti in na naslednji strani gen. Rupniku celo očita:

Ena njegovih prvih potez je bila, ne da bi se o tem prej posvetoval s slovenskimi politikami, spomenica na Robottija. Pogum zanj mu je verjetno dalo tudi pismo liberalnega politika Ribnikarja... (...) Kot vojak svetuje v njej Rupnik Robottiju, kako bi bilo možno zatreti v Sloveniji partizanstvo: Italijani naj pomnožijo in ojačijo svoje posadke po večjih in manjših krajih in ustanovijo slovenske protigverilske enote, ki bi jim poveljevali bivši jugoslovanski oficirji in podoficirji. Ker je tudi gen. Rupnik, kot sta to prej storila Natlačen in Ehrlich, predlagal ustanovitev slovenskih obrambnih protigverilskih enot, je Robotti končno v ustanovitev teh enot privolil (21. jun.).

Stane Kos pravilno pravi, da sta Natlačen in Ehrlich (politika; eden celo duhovnik) že pred Rupnikom predlagala Italijanom ustanovitev slovenskih protigverilskih enot. Sta pri tem smatrala za potrebno, „da bi se o tem prej posvetovala“ z gen. Rupnikom, mednarodno poznanim strokovnjakom za gverilsko vojno in protigverilsko obrambo, iz čigar tekstov so že takrat — in mogoče še danes? — črpali snov za študij na višjih (generalštabnih) vojaških šolah — celo v Angliji? Prav zato, ker sta pravnik Natlačen in kat. duhovnik Ehrlich mimo strokovnjaka Rupnika že prej poslala Italijanom svoje predloge, je Robotti, ki je vsekakor poznal Rupnikovo specializacijo (poleg utrdbene stroke), hotel imeti še njegovo mnenje, kakršno mu je poslal kot eno izmed prvih dejanj na mestu ljubljanskega župana, ne pa zaradi pisma liberalnega politika Ribnikarja; saj vendar sam Stane Kos pravilno zapiše, da je to pismo prej prejela komunistična partija kot Rupnik, ki ga je šele mnogo pozneje prejel v italijanskem prevodu — od Italijanov.

Prav tako ni res, da je Robotti šele na Rupnikov predlog „končno v ustanovitev teh enot privolil“. Vaške straže so bile organizirane mimo Rupnika, brez njegove soudeležbe, in z njimi Rupnik nikdar ni imel nikakšne ne idejne ne organizacijske zveze. Šele mnogo pozneje, ko sta se vrnila iz internacije njegov sin Vuk Rupnik in zet Dejan Suvajdžič, oba jugoslovanska aktivna oficirja, ju je poslal v vaške straže, kjer sta vsaj deloma po njegovi zamisli poveljevala dvema premičnima bataljonoma. Prav ta dva bataljona sta bila — poleg nekaterih posameznih enot vaških straž na Notranjskem (Ludvik Kolman, Vinko Fortuna, Ratko šušteršič, dr. Pezdirc idr.) edina, ki nista šla v Grčarice in na Turjak pričakovat — angleškega izkrcanja v Istri in sta v posledici postala jedri (Dejan Suvajdžič v Ljubljani in nekaj dni pozneje Vuk Rupnik po bitki pri Zameškem), okoli katerega je gen. Leon Rupnik priklical v življenje slovensko domobranstvo. — Mimogrede: Če bi Robotti sprejel Rupnikov predlog, bi že takrat — junija 1942! — Slovenci imeli svoje domobranstvo in bi se stvari v marsičem drugače razvijale,

napisati drugega, t. j. domobranskega dela svojega „Belogardizma“ in da je tudi v poznejših tekstih — vključno Mikuževih — o tej dobi toliko neizpolnjenih vrzeli.

kot so se. Zatrдно vsaj do Grčaric in Turjaka ne bi nikdar prišlo, — če seveda že takrat ne bi isti ljudje zaradi prepričanja v angleško izkrcanje v Istri gen. Rupnika onemogočili, kot so ga zaradi vere v angleški prihod v Ljubljano potem odstranili v usodnih majskih dneh leta 1945... —

Ko popisuje usodne boje med komunisti in nacionalnimi silami po italijanski kapitulaciji v Grčaricah in na Turjaku (septemberske dni leta 1943), v odstavku za 15. september 1943 na str. 339 pove, kako je zapotoška skupina „500 do 600 vaških stražarjev in kakšnih 60 četnikov“ končno prišla v Ljubljano:

...je šel sprednji del čez most na Ižici in se ustavil v bližini cestnega bloka, kjer je že stala nemška straža. K njej so šli najprej stot. Cerkvenik, župnik Škulj in župan Paternost. Želeli so dobiti stik z gen. Rupnikom. (...) Župnik Škulj, župan Paternost in še kdo so takoj skušali poiskati stik z gen. Rupnikom, da bi pri Nemcih posredoval za pomoč borcem na Turjaku. Rupnik je bil ta dan že v stiku z Nemci.

Ta stavek najbolj nazorno oriše vlogo, ki so jo politiki in njihovi voditelji vaških straž in drugih legij že od vsega začetka določili gen. Rupniku.

Je le kdo gen. Rupnika vprašal vsaj za mnenje — kaj šele, da bi kaj odločal —, ko so svoje moštvo skoncentrirali v Grčaricah in na Turjaku — zaradi prepričanja v zavezniško izkrcanje ne samo v Dalmaciji, temveč celo v Istri?? Če bi se zavezniki zares izkrkali — kar seveda še davno ne pomeni, da bi svojo pomoč Titovim komunistom čez noč vrnili Draži Mihailoviću; kaj šele ekipi, ki je že leta 1941 „letala okoli Lahov“ — in bi, denimo, ti „vojskovodje“ na iskrih belcih zmagoslavno prijezdili v Ljubljano, — — kdo bi pomislil na gen. Rupnika?? — Še več! Kakšno „plačilo“ bi mu dali za to, da je po udobnem odskoku dr. Adlešiča iz gugajočega se čolnička ljubljanske mestne občine rešil vsaj to še edino slovensko instanco — ne oziraje se na svojo „politično bodočnost“ in „čiste roke“, pa žrtvujoč ne samo udobje takrat že visokih let odsluženega vojaka, temveč tudi svoj mir in čast — in svojo družino? (Dokaz je majnik leta 1945, ko so zopet pričakovali — tokrat celo „angleške tanke na ljubljanskih ulicah“ in ga je zato bilo potreba odstraniti, da bi prišli „čistih rok na strani Mihailovića“ pred zaveznike...) Ko pa so bile Grčarice že požgane in porušene in njihovi junaški branilci malodane do zadnjega mrtvi, ko je bila katastrofa na Turjaku že zapečaten in se je samo zapotoška skupina izpred Turjaka upehana in do smrti utrujena ustavila pred nemško stražo na ljubljanskem bloku, — „so takoj skušali poiskati stik z gen. Rupnikom“! — Zakaj? — Da bi napravil čudež? Da bi se postavil na čelo nemških čet, ki jih je tiste prve dni bilo v vsej Ljubljanski pokrajini komaj toliko, da so za silo varovale progo proti Trstu in v Italijo, kjer so takrat Nemci stali pred zanje vse bolj usodnimi problemi, kot je bilo reševanje nekih slovenskih političnih „strategov“, ki so svoje moštvo nagnali na Turjak — pričakovat zaveznike, t. j. sovražnike Nemcev? Ali pa mogoče še danes kdo misli, da Nemci za to niso vedeli...? —

Če ni bilo tako, kaj je Stane Kos sicer mislil povedati z enigmatičnim stavkom, s katerim zaključil citirani odstavek: „Rupnik je bil ta dan že v stiku z Nemci“??

Logično, da je gen. Rupnik kot župan mesta Ljubljane, ki so ga ob kapitulaciji Italije zasedli Nemci, moral biti z njimi v stiku! — Ne „že ta dan“; — od prvega dne!

Ali na kaj misli Stane Kos s tem enigmatičnim stavkom...? —

Če s tem stavkom skuša cikati na Rupnikovo kolaboracijo z Nemci že takrat, ga opozarjam na kar je zapisal na str. 315:

Ker zavezniškega izkrcanja ni bilo, se je pri delu vodstva SLS in Slovenske legije vedno bolj krepilo mnenje, da se bo treba pogajati z Nemci, ki so bili že dejanski gospodarji Ljubljane in krajev ob južni železnici do Trsta in Reke. Zato je Slovenska legija vaškim stražarjem na Vrhniki in v Borovnici svetovala, naj poiščejo z njimi stik.

Ne samo, da „je Slovenska legija vaškim stražarjem na Vrhniki in v Borovnici svetovala, naj poiščejo z Nemci stik“ (kaj na to pravita še živa stot. Ludvik Kolman in Ratko Šušteršič??), temveč so takrat dr. Marijan Zajec, dr. Albin Šmajd, Tone Duhovnik idr.** mimo in za Rupnikovim hrbtom, ki je zaradi svojega položaja po potrebi k okupatorjem stopal pač „skozi glavna vrata“, že pridno vedrili pri SS-generalu Erwinu Rösenerju v hotelu Miklič ali že kar na štabu... —

Toda general Leon Rupnik je interveniral pri Nemcih za pomoč turjaškim borcem. — Večkrat! — Še preden so ga za to rotili svétnik Karel Škulj idr. — Pa tudi pozneje!

Stane Kos najbrž nehote prinaša pričevanje o tem, ko za soboto 18. septembra 1943 na str. 342 pove:

Nekaj časa je grad obletavalo neznano letalo, po mnenju nekaterih nemška „štorklja“, po mnenju drugih angleški bombnik.

Kako, da vsaj poklicni oficirji okoli Turjaka tipične, edinstvene nemške „štorklje“ v arzenalu vseh bojujočih se sil druge svetovne vojne niso z gotovostjo razlikovali celo od — angleškega bombnika; neglede na to, da je na krilih in na trupu imela nemške križe namesto angleške kokarde?

Letalo je namreč bila zares nemška „štorklja“, ki jo je na nepopustljivo Rupnikovo moledovanje gen. Rösener poslal na izvid.***)

Izvidnik „štorklje“ je seveda poročal o opaženi moči in položajih sil v

** — Če bi se Stane Kos poglobil še nekoliko bolj v vire, bi prišel tudi do imena, ki bi mu ga bilo prav tako neljubo zapisati kot meni...

*** — Ko danes to prebiram, mi še ledeni kri, če pomislim, kaj bi bilo, če bi nekdo ugotovil, da je bila samo počasna nemška „štorklja“, in bi v navdušenem pričakovanju zaveznikov celo streljal nanj... — En sam trimotorni bombnik „Savoia“, ki je ostal iz italijanske zapuščine na ljubljanskem letališču, bi bil Rösenerju zadosti, da bi naredil turjaško tragedijo še bolj nepozabno... (To letalo je bilo menda isto, ki se je mesece pozneje zrušilo nad ljubljansko vseučiliško knjižnico.)

gradu in okolici Turjaka ter da je na gradu plapolala — jugoslovanska zastava...

To je prišlo gen. Rösenerju kot dar bogov. — Bilo mu je „zadosti“! — Poklical je gen. Rupnika in mu osorno zabrusil: „Ne mislim tvegati niti kaplje krvi nemškega vojaka za rešitev katerekoli med seboj bojujočih se jugoslovanskih frakcij — sovražnikov nemškega rajha!“ — Nobeno Rupnikovo dokazovanje ni nič več pomagalo.

Kajpak je gen. Rösenerju izgovor — „pes prinesel na repu“. Toda z nemškimi četami je pač razpolagal gen. Rösener in ne gen. Rupnik!

Pravi razlog je najbrž ležal nekje čisto drugje. To je, da Rösener takrat v Ljubljani še ni imel zadosti vojaštva; posebej, ko je „štorklja“ ugotovila približno moč in položaje v boj za Turjak zapletenih sil. Saj je ob italijanski kapitulaciji Ljubljano „zasedlo“ komaj kaj več kot 60 nemških vojakov, katere so na hitrico s kamioni pripeljali iz Kranja; ki pa jih je bilo kar zadosti, da so čez noč razorožili in pokorili mravljišče italijanske garnizije. Poleg drugega, tega pomanjkanja vojaštva gen. Rösener seveda že zaradi ponosa in prestiža ni mogel priznati; zato mu je izgovor na jugoslovansko zastavo na Turjaku prišel prav, čeprav ga je „pes na repu privlekel“. Vse druge nemške čete s polno bojno opremo so bile samo na tranzitu skozi Ljubljano — na fronto v Italiji. S temi pa gen. Rösener seveda ni mogel razpolagati, — četudi bi hotel. —

Ker se mi je stvar že itak raztegnila mnogo bolj, kot sem nameraval (Kosov trud je tega vreden) in kot bo uredniku všeč (kaj hočemo: za zmoto je zadosti ena sama beseda, za postavljanje stvari na pravo mesto pa so potem včasih potrebne cele knjige), samo še pre nagljena, ne zadosti premišljena ugotovitev na str. 349, kjer Stane Kos zaključuje:

13. septembra (1943) je nemška obmejna posadka pri Zameškem sprejela novomeške stražarje kot goste in jim obljubila pomoč. Ta vojaška enota si je po tej bitki nadela ime Slovensko domobranstvo.

No, tako enostavno seveda spet ni bilo! —

Toda tu velja počakati na nadaljevanje Kosovega spisa, ko bo samo za pojasnitev zahtevka, kako „si“ je novomeška skupina „po tej bitki nadela ime Slovensko domobranstvo“, moral napisati dolge strani, preden bo pojasnil idejni in zemljepisni izvor, ideološko osnovo, organizacijske začetke in razvoj... , pa tudi, — kdo, komu, kje, kedaj in zakaj je „nadel“ ime slovensko domobranstvo. —

Stanetu Kosu seveda te pripombe (in vse, kolikor jih še manjka) v ničemer ne kratijo zasluge. Vsaj s tem pričujočim prvim zvezkom je dokazal da se trudi — in je sposoben — v zdomstvu napisati doslej edinstveno, kritično, celotno zgodbo naše medvojne problematike in tako od vseh udeleženih strani analitično osvetliti stalinistično revolucijo na Slovenskem prav za časa tuje okupacije, ko je slovenski narod imel na vse strani zvezane roke in se je moral otepati s tisočeriimi okolnostmi — kakor je vedel in mogel.

Kar sem tu vsaj delno skušal komentirati, ni namreč samo Kosova zadeva. Vse to — in še kaj — je simptomatično za vse zdomsko zgodovino-pisje; za poizkuse resnega razpravljanja prav tako kot za one druge.

Teh simptomov se je namreč treba dokončno znebiti!

Če ne, bi mi bilo zelo neljubo pustiti s svojim podpisom zapisano, da celo v domovini že lep čas — seveda pri odmisli še vedno predominantnega vrednotenja pod prizmo nekakšnega „osvobodilnega boja“ — vsaj zgodovinska dejstva beležijo mnogo bolj verodostojno kot v zdomstvu. Že vodilni zgodovinar dr. Metod Mikuž je v zadnjih spisih začel stopati na to znanstveno edino hodno pot. Ko pa bodo njegovi učenci po „psihoanalitični“ terapiji časa in družbeno-političnega razvoja končno prespali travmo od detinskih let privzgojenega, nevzdržnega mita o „osvobodilnem boju“ Titovih in Kardeljevih partizanov (kar računam, da ni več daleč), nam bodo torej sinovi in hčere — posebej pa vnuki — komunistov napisali z vseh strani objektivno osvetljeno zgodovino stalinistične revolucije na Slovenskem — — in dokončno odgovorili na vprašanje: Kaj se je v Sloveniji med vojno v resnici zgodilo?? — — —

Dr. Stanko Kociper

Moja domovina

1.

Oče, mati, bratje in sestre,
koče, mesta, trate in steze,
holmi, skale večnega snega,
to je moja domovina!
Zdrava bodi moja lepa domovina,
moja lepa domovina.

2.

Prva pesem mladih, sončnih dni,
varovanka fantove moči,
kres, ki sega meni do neba,
to je moja domovina!
Zdrava bodi moja lepa domovina,
moja lepa domovina.

3.

Zemlja moja rodna je tako,
da, če treba, bil se bom za njo,
zadnja kaplja mojega srca,
to je moja domovina!
Zdrava bodi moja lepa domovina,
moja lepa domovina.

XVI. Redni letni občni zbor Zavetišča Dr. Gr. Rožmana

23. junija 1985. se je vršil v Zavetišču 16. redni občni zbor za poslovno dobo 13. 1984. do 28. 2. 1985.

Predsednik Peter Čarman je otvoril in vodil občni zbor.

Tajnik Jože Žerovnik je podal tajniško poročilo: delovanje ustanove, stanje članstva, napeljava plina ter zboljšanje stavbe. Zahvalil se je vsem, ki so podprli zavetišče z denarjem, delom ali materialom in to od najskromnejšega daru do mecenskih darov. Posebej se je zahvalil Dr. Branku Žgajnarju za zdravniško in Dr. Alojziju Starcu za versko delo v Zavetišču.

Blagajnik Vencelj Dolenc je podal blagajniško poročilo v stari denarni vrednoti ša.:

Prejemki:		Izdatki:	
Saldo (iz l. 1984)	59.228	Oskrbnina	924.500
Stanovalci	924.500	Prispevek k oskrbnini ...	113.000
Članarina	8.140	Napeljava plina in razna	
Dobrodelni prispevki	564.685	popravila	716.815
Prireditve	135.041	S k u p n o	<u>š a 1.754.315</u>
Obresti	177.789		
S k u p n o	<u>š a 1.869.383</u>		
	š a 1.754.315		
Prebitek	š a 115.068		

V imenu nadzornega odbora je podal poročilo **Marjan Loboda**, nakar je bila sprejeta razrešnica starega odbora.

Za overovatelja volitev sta bila predlagana: M. Prelog in R. Bras

Sprejeta je bila odborova lista, ki je v bistvu ista s pred. P. Čarmanom na čelu.

Sprejet je bil sklep, da znaša nova članarina A 0.20 mesečno, kar je letno A 2.40

Predsednik Čarman je zaključil 16. občni zbor, se zahvalil za zaupanje in naprosil vse za sodelovanje pri Rožmanovem zavetišču.

TEMA ZA RAZMISLJANJE

OB VIRIH DESPOTIZMA SO SE NAPAVALI TISTI, KI
MISLIJO, DA JE OPOZICIJA PROTI VLADI IZDAJA
DOMOVINE.

ALBERDI

Oče argentinske ustave.

Priznanje in zahvala

Kakor znamo biti skrajno trdi, kadar je treba stvari postaviti na odgovarjajoče mesto, nismo prav nič manj sposobni javno in prav tako odločno dati priznanje in zahvalo, kjer je to potrebno.

.... Tako smo lahko ugotovili, da se je ves naš zdovski tisk ne samo dostojno, temveč naravnost zgledno poklonil nesmrtnemu spominu naših domobranskih mučencev izpred 40 let. Ker vseh listov in publikacij seveda ne moremo naštetih (s čemer pa ni rečeno, da se jih ob priložnosti tudi ne bomo spomnili) in ker v Argentini pravimo, da je „za vzorec zadosti gumb“, za danes ugotavljamo sledeče:

Vodilni zdovski list v Argentini SVOBODNA SLOVENIJA, je po marcu prinesla v skoro vseh številkah primerne aluzivne prispevke o slovenskem domobranstvu in njegovi tragediji, za kar se ji možato zahvaljujemo. Posebno pozornost vzbuja priloga, ki spremlja že vrsto števil (in jih bo več gotovo še sledilo), v kateri se namesto križa na neznani grob svojci, prijatelji, sobojevniki in poveljniki klanjajo spominu mučeniških žrtev stalinistične revolucije, in je izviren, pretresljiv dokument naše usodnosti.

Glasilno društva Slovenska pristava v Castelar-ju pri Buenos Airesu GLAS S PRISTAVE je v svoji 38. številki 5. letnika — april 1985 — prineslo izredno močen članek pod kratkim, jedrnatim naslovom: 1945—1985 in z motom Vinka Beličiča, ki vse pove: Zdaj vidim: Treba je mimo vseh postaj, / skozi december ko skozi maj.

Posebej kajpak izstopa SLOVENSKA DRŽAVA iz Toronta, Kanada, ki nas ima že navajene, da v vsaki številki posveti mnogo prostora spominu in pravilnemu vrednotenju našega dičnega domobranstva; kar je še posebej poudarila v letošnji majski številki (poznejše še niso prišle na našo uredniško mizo). Od tega glasila kajpak kaj drugega sploh ni bilo mogoče pričakovati. Če homo namreč nekoč doživeli samostojno slovensko državo, bo eden izmed atributov njene suverenosti seveda njena narodna vojska. In od kod bo ta vojska črpala svoje idejne napotke in tradicije, če ne iz našega dičnega, mučeniškega slovenskega domobranstva, ki je dalo mogočen zgled vsemu svobodoljubnemu človeštvu?

Česar pa nismo nikdar pričakovali in je za nas preživele sobojevnike naših mučeniških domobranskih čet izredno presenečenje, je storilo DUHOVNO ŽIVLJENJE, slovenski verski mesečnik, ki ga pod vodstvom direktorja msgr. Antona Oreharja izdaja dušnopastirska pisarna v Buenos Airesu. Zakaj ta izrecno verski mesečnik je pretežno večino svoje vsebine v junijski številki tudi posvetil 40. obletnici mučeništva naših domobrancev, ki so dali svoje življenje ne samo za Narod in Domovino, ampak na prvem mestu tudi

za Boga in Njegovo kraljestvo — ne samo na Slovenskem, temveč v vsem stvarstvu. Med 24 prispevki jih je kar 15 priobčenih „ob 40-letnici pomora domobrancev in našega zdomstva“. Že izredno močan uvodnik je napisal — in podpisal! — univ. prof. dr. Alojzij Kukovica SJ, brat štirih mučeniških domobranskih bojnikov. (Ne ponatiskujemo ga, ker Duhovno življenje prihaja v še več naših domov kot naše glasilo.) Sledi še 14 drugih prispevkov, med katerimi zaradi izredne idejne in zgodovinske jasnosti v presojanju takratnih dogodkov vzbujajo posebno pozornost spisi naše mladine. Poleg domobranskega grba mesečnik prinaša tudi vrsto izvornih fotografij o dogajanjih, katerih 40-letnice se spominjamo. (Zaradi zgodovinske točnosti bi omenili samo, da slika „generala Leona Rupnika, vrhovnega poveljnika domobrancev“ v družbi svoje družine, sodelavcev in borcev ni bila posneta v Vetrinju, kjer nikoli ni bil, ampak v njegovem zatočišču na Grosseggu nad Millstattskim jezerom.) Msgr. Oreharju, č. g. Jožetu Škerbcu in vsem sodelavcem Duhovnega življenja, ki so doprinesli ta neizbrisen dokaz slovenskega poštenja v imenu naših mrtvih soborcev: Bog plačaj!

Ko to pišemo, VESTNIK še ni izšel, da bi tudi njemu lahko izrazili svoje priznanje.

Vsem, tudi tu ne omenjenim, ki so povzdignili 40-letnico ne samo našega žalovanja, ampak tudi našega ponosa, naše priznanje in iskrena zahvala!

Za dom v boj

1.

Hura, za dom v boj.
Mi smo slovenske zemlje čuvarji,
geslo je naše: Dom, Narod, Bog.
Naj razbesne se strašnji viharji,
z nami je narod, z nami je Bog.

3.

Hajd'mo v boj za vero nam sveto,
pesem slovenska naj se glasi,
združeni v borbi se borimo vneto,
narod slovenski živi, naj živi.

2.

Mi domobranci vsi se borimo,
narod slovenski sovrage nam tepta,
vsi za orožje krepko zgrabimo,
v boj nad sovraga, povelje velja.

4.

Mi smo slovenske zemlje čuvarji,
geslo je naše: Dom, Narod, Bog.
Naj razbesne se strašnji viharji,
z nami je narod, z nami je Bog.
Hura, za dom v boj.

Ko je Slovensko domobranstvo sredi ruševin in krvi zahrbtnega naskoka mednarodne komunistične zarote na naš narod uresničilo vsenarodno revolucijo novega Slovence, je prižgalo plamenico miselnosti, ki poslej sveti svobodnjakom širom zemeljske oble v njihovem boju za Boga — Narod — Domovino.

V spomin našim bratom, domobrancem-mučencem

Janez Zajec, padel v boju v Kočevskih gozdovih,
Jože Zajec, vrnjen iz Vetrinj, ubit v Kočevskem Rogu,
Tone Zajec, vrnjen iz Vetrinj, ubit v Kočevskem Rogu,
Nace Zajec, vrnjen iz Vetrinj, ubit v Kočevskem Rogu,
Stane Zajec, vrnjen iz Vetrinj, ubit v Kočevskem Rogu,
Milan Zajec, vrnjen iz Vetrinj, bil z njimi odpeljan v Kočevski
Rog, bil z njimi v isti jami, po božji Previdnosti
rešen, kot živa priča pomorjenih.

— — —

Sedaj pa Vam bratje,
vsi domobranci — mučenci,
spomin na vas, naj v molitvi izzveni
na svidenje pri Bogu,
to si vsak izmed nas
in vsem skupaj želi.
Na svidenje! Na svidenje!
Kočevski Rog
slovenskih domobrancev
Grob.

— — —

Ob 40-letnici mučeniške smrti se jih spominjajo:

brat Franc,
žena Francka in
hčerke: Olga, Metka in Cvetka.

Naj čuje nas

Naj čuje nas presveti Bog
in zemlje krog.
Naj trobojnice svobodno vihrajo,
duše hvalnice radostno igrajo,
mir v deželi naše geslo je,
saj sinovi smo Slovenije,
naše lepe slavne matere,
v slogi bratski hvali naj Boga
vsa Slovenija.

Od 16. 4. 1985 do 30. 6. 1985.

Za Zavetišče:

	Ša
Košir Jože	1.000
Korošec Franc	383
Rupnik Eugen	380
Vadnjal Ivo	1.500
Šušteršič Marjan	900
Šušteršič Bogoslav	880
Blazinšek Filip	500
Rupnik Slavko	380
Rant Franc	3.800
Jenko Janez	15.000
N. N., Lomas del Mirador .	5.000
Dr. Est Jože	500
Peternel Jože	2.880
Peternel — Jurše Cilka	880
Križ Milan	380
Prelat Novak Franc	1.380
Fink Nace	6.100
Benedičič Miha	7.600
Rev. Dr. Kukovica Alojzi ¹ - cerkvena nabirka pri maši 23. 6. 1985. v Zavetišču .	11.365
V spom. na pok. moža-očeta; šproc Berta — družina	5.000
V sp. na pok. Ivana Zazula:	
Rovan Anton	2.000
V spomin na pok. go. Jereb:	
Jenko Janez	1.000
V sp. na pok. Petra Bajda:	
N. N., Mendoza	5.000
V sp. na p. Terezijo Poglajen:	
V sp. na pok. Attilia Continu:	
Dolenc Vencelj	2.000
Brezigar Zoran	25.000
V sp. na pok. Justino Pahor:	
Fajfar Franc	5.000
Šušteršič Janez in Vera	5.000
(v dol.)	
Borštnik Pavle	10

V spomin na pok. Prof. Loj- zeta Horvata:	
Inž. Matičič Anton - družina	2.000
Frančič Ignacij	1.000
Mikolič Milena	1.000
V spomin na pok. brata Ivčka ubitega v Teharju 1945.:	
Matičič Lina	2.000
V spomin na pok. brate eden padel v boju in štirje u- biti v Kočevskem Rogu:	
Zajec Franc z družino ...	20.000
V sp. na padle in pomorjene borce iz Dvora—Žužemberk:	
Repar Jože	10.000

Tiskovni sklad Tabor:

	Ša
N. N., Munro	2.000
Prod. vez. Tabor	4.000
Fajfar Franc	500
Novak Franc	500
Hrovat Franc	500
Skubic Anton	200
Gričar Franc	500
Opeka Alojzij	1.000
Marolt Anton	1.000
Dolčič Feliks	1.000

(v dol.)

Borštnik Pavle	10
Prod. vez. Tabor (5)	150
Kavčič Ivan, Kanada	16
Ziernfeld Henry	30
Mauko Vladimir	6
Golobič Jože	8
Tomšič Franc	3
Za križ na Orlovem vrhu:	
Zupančič Tone	20

Za drogove zastav na Orlovem vrhu:

Omahen Polde	20
Prosen Janez — Mici	20

Socialni sklad Tabor:

(v dol.)

Gaber Tone — Chicago	100	Šuligoj Stane	8
Koritnik Tone	25	Genorio Karl	10
Vavpetič Blaž — Mici	20	Žumer Franc	6
N. N.	24	Kastelic Jože 38 Elth.	8
Jereb Jože	3	Lamcvšek Stane	8
Ziernfeld Henry	40	Ziernfeld Francka	10
Jamnik Ludvik	8	Pleško Stane	8
Berkopec Stane	3	Kreže Franc	1
Krnc Janez	8	V spomin na vse vaše stra-	
Zakrajšek Ivan	8	žarje in domobrance iz Bo-	
Novak Marjan	8	rovnice in okolice:	
Kuk Auguštín	8	Kolman Ludvik	40
		V spomin na padle domobran-	
		ce iz 22. čete:	
		Mejač Franjo	20

POPRAVEK — Naslednje vrstice so začetno poglavje današnjega nadaljevanja „Groznega opomina“, ki se prične na str. 136, kamor spadajo. — Prosimo oprostite napaki in hvala za razumevanje.

ŠEGA

Šega Franc, šofer, sedaj Celovec pri Mohorjevi družbi, pravi:

Jaz sem prišel na vetrinjsko taborišče z malim tovornim avtomobilom in se stavil na razpolago domobranskemu poveljstvu, da sem tako dobil bencin tudi za druge vožnje.

V sredo, dne 30. maja mi je gen. Krenner naročil, da naj grem z avtom v Pliberk in tam ugotovim, kam se vozijo domobranci in kdo jih prevzema. Odšel sem nato — še precej zgodaj predpoldne — s svojim avtom v Pliberk in tam na svoje oči ugotovil, da so v Pliberku partizani, ki prevzemajo od Angležev dovožene domobrance. Videl sem obupne scene.

Popoldne sem prišel v Vetrinj in o vsem poročal generalu Krennerju, ki se je — kakor sem pozneje zvedel — preoblekel takoj v civilno obleko. Odšel sem tudi v Celovec poročat odbornikom Narodnega odbora, kaj sem videl v Pliberku. Dobil sem jih na vrtu v gostilni na Bahnhofstrasse.

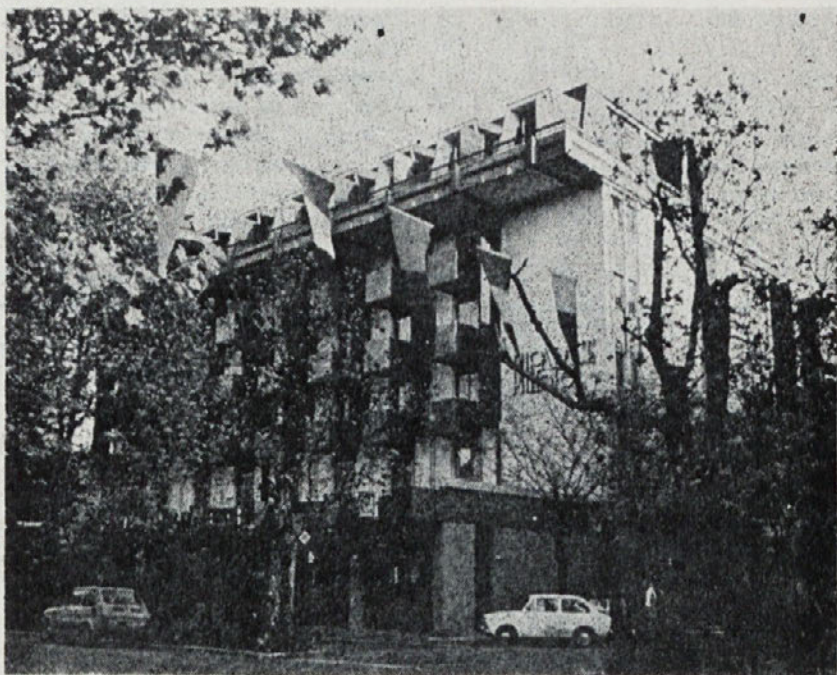
Sveta jeza me pograbi, ko pomislim na to, da so le ti gospodje krivi, da sem izgubil brata, ki je šel en dan prej s transportom v Jugoslavijo.

VSEBINA

Los eternos ideales de la humanidad — 129; Priče — 130; Grozen opomin (Dr. J. Godnič) — 136; Naš kašipot (D. Dimnik) — 149; Iz društev — 151; Naši mrtvi — 152; Domobranska proslava v Zavetišču — 155; Mnenja in vrenja — 157; Za beležnico — 173; V spomin mojim bratom (F. Zajec — 175; Darovali so — 175.

SLOVENSKI HOTEL "PALACE" V GORICI

Včera v Rimu – danes v Gorici

Hotel "Palace" — Corso Italia 63
TEL. 82.166 — Telex 461.154 Pal Go I
341 Gorizia — Italia

Correo
Argentino
Sucursal
J. L. Suárez
(Bs. As.)

TARIFA REDUCIDA
Concesión N° 8133

FRANQUEO PAGADO
Concesión N° 2619